N°. 26. Donderdag 10 September 1903 3de Jaargang.

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

Orgaan der Vereeniging OOST EN WEST.

Abonnementsprijs per jaar.

Vrij aan huis of franco per post binnenland *bij vooruitbetaling* . f 2.00
Voor Oost-Indië en het Buitenl. » 3 00
Afzonderlijke nummers. . . . » 0.05
Men abonneert zich voor minstens zes maanden ingaande op den dag der eerste toezending f 1.—

Prijs der advertentiën.

Per regel . . . . f 0.10
Bij plaatsing van 300 regels . - 0.09
» » » 1000 » . - 0.08
» » » 3000 » . - 0.07

Mededeelingen of **Ingezonden Stukken** moeten worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie", en gezonden aan den *Voorzitter*, G. E. V. L. VAN ZUYLEN, **7a Heerengracht** of aan den *Wnd Secretaris*, H. L. VORSTENBOS, **42 Witte de Withstraat**, beiden Den Haag.

Voor de **Administratie**, ook wat betreft **Abonnement** en **Verandering van woonplaats**, wende men zich tot den Heer W. VAN DER ZIJL, **109 Laan Copes v. Cattenb.** Voor **Advertentiën** tot de Uitgevers-Maatschappij „HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG" ***Haagpoort 4***, Den Haag.

Dit nummer bestaat uit Drie Bladen.

Het hoofddoel der Vereeniging is:

Het verspreiden van populaire kennis omtrent onze Indiën onder gansch het volk en het bevorderen der welvaart in die gewesten, om zoodoende en ook door het verleenen van onderlinge hulp, ware belangstelling en liefde te kweeken tusschen Nederland hier en ginds.

Het lidmaatschap bedraagt f 1.50 tot f 5.— 's Jaars, (voor het buitenland minstens f 2.50).

Zij die f 5 of meer contribueeren of een gift in ééns schenken van f 100, zijn donateur(trice).

Aan alle donateurs en leden wordt kosteloos en franco het Weekblad toegezonden.

De ondergeteekende

wonende te .... *wenscht*

donateur-trice / lid *te worden der Vereeniging* „**Oost en West**" *tegen een jaarlijksche contributie van*

f ....

.... den 190

Handteekening:

Straat of gracht:

Inhoud van dit nummer.

Mededeelingen.

I. Van de Afd. Utrecht en Omstreken:

Oproeping.

Bestuursvergadering op *Zaterdag* 12 *September* 1903 des namiddags ten 2½ uur ten huize van Mevr. B. Eykman—v. d. Kemp, *Biltstraat* 110.

Agenda:

1. Wijziging van het huish. regl. der afdeeling in verband met het nieuwe Reglement der Vereeniging. (Vergelijk Weekblad no. 2, 3e jaargang).
2. Art. 27 v. h. Regl. der afdeeling.
3. Circulaire van de „Commissie voor opvoeding en onderwijs" van de Afdeeling te 's Gravenhage.
4. Rondvraag.

Utrecht, 7 September 1903.

De Secr.-Penningmeester.

D. F. Romein.

II. Van de Commissie voor Nijverheid, Kunstnijverheid en Huisvlijt:

De eerste Vergadering van aandeelhouders in de naamlooze vennootschap „Boeatan" had den 7en dezer plaats.

Van Mr. J. W. van Lansberge, oud-Gouverneur-Generaal van Ned.-Indië, die voor het tot stand komen der Vennootschap zoo véél heeft gedaan, was een schrijven ingekomen, dat hij om gezondheidsredenen, voor eene benoeming tot lid in den Raad van Beheer niet wenschte in aanmerking te komen.

De Vergadering hiervan met leedwezen kennis nemende, sprak het vertrouwen uit, dat in moeielijke omstandigheden, de Vennootschap steeds op het zoo hoog gewaardeerde advies van den heer van Lansberge zou mogen rekenen.

Tot leden in den Raad van Beheer der Vennootschap werden gekozen:

A. H. G. Fokker, oud-president van de Factory der Nederlandsche Handelmaatschappij te Batavia.

G. P. Rouffaer, adj.-secretaris van het Kon. Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië.

Ph. Zilcken, kunstschilder.

G. E. V. L. van Zuylen, Kolonel, oud-Chef van het wapen der Genie in Ned.-Indië.

Namens de oprichters werd daarop verslag uitgebracht van hetgeen reeds voorloopig door hen was verricht, om het zoo spoedig mogelijk aan het werk gaan der Vennootschap voor te bereiden.

In het nog in aanbouw zijnde huis op den hoek van het Noordeinde en de Heulstraat te 's Gravenhage zal tegen medio November, de **„Permanente Tentoonstelling met verkoop en gelegenheid tot nabestelling"** kunnen worden geopend.

Voor eigen rekening en risico deden enkele der oprichters reeds vrij belangrijke aankoopen en bestellingen in Ned.-Indië, terwijl van Curaçao, zooals bekend is, een bezending van den Gouverneur der kolonie werd ontvangen.

Unaniem werd het reeds verrichtte door de Vergadering goedgekeurd.

III. Van de Redactie-Commissie:

Waar in art. 16 der bij K. B. van 3 Augustus j.l. goedgekeurde Statuten der Naamlooze Vennootschap „Boeatan" de plichten van den Raad van Beheer zijn omschreven, wordt daaronder ook genoemd het: *door onderricht verbeteren van den arbeid der producenten.*

De commissie voor nijverheid, kunstnijverheid en huisvlijt, die Boeatan in het leven riep, heeft trouwens reeds van hare oprichting af steeds ijverig in dien geest gearbeid, zoowel door hare verschillende groeptentoonstellingen, als door voordrachten en geschriften.

Weder in dit nummer vindt men, als hoofdartikel een stuk, van den heer J. A. Loebèr te Leiden, over: **„Het Bamboe-Ornament der Kajan-Dajaks"** en op eene afzonderlijke plaat, als bijvoegsel van ons blad, 22 illustraties, bij het stuk behoorende en met nummers daarin aangehaald. De illustraties zijn gemaakt naar teekeningen van den schrijver.

Het **doel** dezer publicatie is in de eerste plaats, om onze lezers kennis te doen maken met de belangrijke mededeelingen en opmerkingen van den heer *L.*, maar wij koesteren daarbij ook de hoop, dat dit nuttige werk door hem verricht, komen zal **ten bate der Indische Huisvlijt en Kunstnijverheid**.

Wij zouden daarom gaarne zien, dat onze lezers, die er geen bizonderen prijs op stellen, het stuk met bijbehoorende plaat voor zich zelven te bewaren, zoo goed zouden willen zijn, om beide te zenden aan bekenden in O.-Indië, liefst met een aanbevelend schrijven, **opdat ze ook zooveel mogelijk komen onder de oogen der Indiërs**.

Van hen, die geen relatiën met Indië hebben, zullen wij gaarne de ongebruikte platen terug ontvangen, (*adres Heerengracht 7a*), omdat wij ook exemplaren willen zenden aan de Indische Zustervereeniging te Weltevreden, haar in overweging gevende om, door verkoop tegen *zeer geringen* prijs op de passers, het mooie van de Dajaksche Bamboesnijkunst, aan de Inlandsche bevolking van andere gewesten, vooral van Java, onder de oogen te brengen.

Een honderdtal platen houden wij hier om ze, *bij mogelijke aanvrage voor hetzelfde doel uit Indië*, te kunnen ter beschikking stellen.

Een ieder, die ze goed weet te benutten, kan enkele platen bij ons aanvragen, ook al is hij geen lid van „Oost en West". **Zegt het voort!**

Het Bamboe-Ornament der Kajan-Dajaks.

Met 22 illustraties naar teekeningen van den schrijver.

Stellig is het een loffelijke daad geweest van Prof. A. Raimund Hein te Weenen, toen hij aan Nederland in een uitvoerig geïllustreerd werk liet zien, dat in een deel zijner rijke kolonien een hoogst interessante kunst te vinden was, die hem, den Oostenrijkschen artiest, met eerbiedige verbazing vervulde. Een daad tevens van gewicht, omdat met dat werk de studie der Oost-Indische kunstnijverheid een aanvang genomen heeft, de heerschende en zéér onbillijke onverschilligheid gebroken is. Van Dajaksche werkstukken kende hij door eigen aanschouwing alleen de Borneo-collectie van het Naturhistorisch Hofmuseum te Weenen en moest deze kennis aanvullen door aan andere Musea rubbings, teekeningen en foto's te vragen.

Na die verzameling gezien te hebben, grootendeels bestaande uit voorwerpen in de kuststreken van Borneo vervaardigd, kan ik niet nalaten mijn bewondering uit te spreken over het feit, dat Prof. Hein op die Weener collectie afgaande, de scherpzinnigheid heeft gehad, het bestaan eener Dajaksche kunst te vermoeden, wat later terecht versterkt werd door de zendingen uit andere Musea.

Voor elke studie is natuurlijk materiaal noodig, doch voor ornamentstudie kan er geen materiaal genoeg zijn. Waar een of twee voorwerpen van een geheelen stam zijn, moet de beschrijver vaag, onzeker blijven en in de ethnographische verzamelingen wordt dat maar al te veel aangetroffen. Als type van tabaks- of kalkkoker is één exemplaar van bamboe voldoende, als type van bamboe-ornament in de hoogste mate onvoldoende. Speciaal deze groep voorwerpen lijdt in getalsterkte aan een chronische zwakte! Het is bepaald een curiosum, van het eiland Timor een groot aantal bamboe-kokers te vinden! Van het eiland Celebes heb ik er bijv. slechts 9 kunnen vinden, van het nog grooter eiland Sumatra 21! Als die enkele, mooie exemplaren er niet waren, zou men gaan twijfelen, of op die eilanden bamboe snijwerk voorkwam! Voeg daarbij een gebrekkige herkomst-opgave! Wat heeft men aan kokers, die van «Borneo» afkomstig zijn, van dat enorme eiland met zijn zoo verschillende stammen! En toch mag men in den regel nog van geluk spreken, als die vage bepaling «verhelderd» wordt door de bijvoeging «W. Afd.» of «Z. en O. Afd.»

Wapens daarentegen zijn er genoeg te vinden! Doch nu gestreefd wordt naar een *practisch* werken, naar het bestudeeren van inlandsche kunst met het doel, de Indonesische sierkracht in hoogte en laagte, in sterkte en zwakte te leeren kennen, den bruinen werkers nieuwe en mooie modellen uit het *eigen* land te geven en aan industrieën nieuwe wegen te banen, nu geven die soms prachtige voorwerpen ons weinig. Kunstuiting op min kostbaar, tropisch materiaal toegepast, dat is het, wat wij noodig hebben, om op practische resultaten te mogen hopen.

De Borneo-expedities der laatste jaren hebben in velerlei opzichten merkwaardige aanwinsten op het ornamentgebied gegeven.

Het oordeel van Prof. Hein over de kunst der Dajaks wordt krachtig geschraagd door een collectie schitterende voorwerpen, simpel van stof, uiting van een volk in eenvoud levend en waarachtige kunst te zien gevend. De zorgvuldige beschrijvingen der collecties Prof. G. A. F. Molengraaff (Museum Nat. Art. Mag. Amsterdam) en Dr. A. W. Nieuwenhuis (Rijks Ethnogr. Museum Leiden) geven een nimmer zoo ruim gevonden gelegenheid, in plaats der vage «Borneo»-definitie, een bepaalde Dajakstam als vervaardigers te mogen noemen. Op het gebied van vlakornament levert een serie bamboe-kokers een zeldzame gelegenheid om te zien, hoe de bewoners van een streek een bepaald voorwerp gewoon zijn te versieren.

En welk een versiering! Een meesterlijk ornament, opgebouwd in enkele stoere, sprekende vormen, eenvoudig van opzet, maar dat gevuld is met reeksen van spiralen, handig en knap toegepast; een weelderige détailleering, élégant voortgolvend op het bamboe-vlak, een vernuftig complex van strakke lijnen, uitloopend in versierde krullen, die haast spelend in elkaar grijpen en nieuwe ornamentschakels vormen!

Dat zulk bamboe-ornament moest bestaan, dat hadden reeds de vele scheden der mandau's doen vermoeden. Hier toch kwam een dergelijk spiralenornament voor, ondanks variaties en verschillende herkomst der voorwerpen, zoo één van karakter, dat gerust mocht gesproken worden van een Dajakschen ornamentstijl, op de ineengrijpende spiralen berustend. Een kunstrichting, die in de binnenlanden haar zuiversten en mooisten vorm bewaard moest hebben! Enkele weinige kokers in het Britsch Museum, afkomstig uit Serawak, versterkten deze gissing. Terwijl kokers uit de kuststreken weinig krachtig ornament lieten zien, wel op de ineengrijpende spiralen baseerend, doch van kenbaar naturalistisch karakter, toonden de genoemde een zelfstandiger decoratie. In het mooie werk van Ling Roth (vol. II, blz. 25 en 32) kwamen ook twee teekeningen voor van een Kajan-hoofd, die in dezelfde richting wezen, vertelden van het pure Dajak-ornament, dat eerst jaren later in zijn volle schoonheid zich aan ons zou vertoonen.

De wijze, waarop dit ornament bewerkt is, stempelt het reeds met zeker onafhankelijk karakter. Onder de Dajaksche bamboe-kokers, vooral die uit de Z. en O. Afd., vindt men twee bewerkingen, die het algemeenst voorkomen. Bij de een wordt het ornament in de bamboehuid als 't ware gegraveerd, met de punt van het mes fijn ingegrift, zoodat de epidermis slechts even geraakt is. Bij de andere wordt de glanzende bamboe-huid zóó weggeschrapt, dat alleen het ornament blijft staan; het fond wordt nu dof en ietwat bruin van kleur en begrenst vaag de geele versiering. De laatste bewerking is zelfs bij de Kantoek-Dajaks uit Midden-Borneo (coll. Prof. Molengraaff) aan te treffen.

Snijwerk, waarbij de lijnen krachtig gesneden zijn en het fond gevormd is door het afsplijten van de opperhuid, komt eveneens voor, doch zelden zoo energiek als bij de Kajans. Het bamboe is hier zoo diep doorgesneden, dat na het verwijderen van het fond het ornament bijna 2 m.M. hoog blijft staan en als een dun beslag om den cylinder is gelegd. Zoo zijn alle kokers bewerkt met uitzondering van het gegraveerde ex. fig. 18.(*)

De groote vakken van het fond (zie het gestippelde deel van fig. 6) blijven, nadat de opperhuid regelmatig verwijderd is, vlak en worden met drakenbloed rood gekleurd. Het fond, dat binnen de versierde deelen te vinden is, wordt eveneens vlak gemaakt als fig. 8 en soms als fig. 10 met schuine, fijne lijntjes gearceerd, òf het wordt als fig. 12 doorsneden door een aantal lijntjes, die groepsgewijze in verschillende richting loopen. Alleen op de bamboe-fluit (fig. 15) zijn deze lijntjes strenger gegroepeerd en doen aan imitatie van vlechtwerk denken. Eigenaardig is wel in dit verband, dat op een enkelen koker (Ser. 1219—71) twee randen voorkomen, op dezelfde wijze gevuld met dubbele banden, als vlechtwerkstrooken omwisselend en dat de meeste kokers aan het boveneind voorzien zijn van een smal, gevlochten strookje, vermoedelijk om het barsten van het bamboe tegen te gaan. In het werk van Ling Roth (II blz. 25) wordt van de onregelmatige arceering verteld, dat de lijntjes de zonnestralen vóór een regenbui voorstellen, een verklaring, die, als ze juist is, mogelijke samenhang tusschen de on- en de regelmatige arceering twijfelachtig maakt.

Het donkere drakenbloed is feitelijk de eenige kleur, die na het snijden toegepast wordt. Want de uitgesneden deelen laat men, zooals ze zijn; de invloed der lucht en het vuil, dat zich in de openingen verzamelt, geven aan het fond een donkere tint, die bij den eenen koker sterker wordt dan bij den andere en soms tot zwart oploopt. Wel jammer is het, dat het Timoreesche invullen met zwarte was hier niet bekend is. Dit pakt alleen in de uitgesneden deelen, volgt precies de sporen van het mes en herstelt het geschonden oppervlak. Het krachtige zwart doet bovendien mooi sprekend tegen het heldere bamboe-geel en vooral dit Dajak-ornament, zoo ingewikkeld van aspekt, zou op gunstige wijze versterkt worden. Zooals de ornamenten nu geteekend zijn — het fond met zwart ingevuld — komt de versiering mooier uit, dan op de kokers het geval is. Typisch is, dat dit ook onder een enkelen Dajakstam gevoeld wordt. In het Britsch Museum vond ik n.l. twee kokers van de Kĕnja-Dajaks, waarop het fond met een harsachtige, zwarte stof ingevuld is. Het toepassen dier pâte schijnt echter niet gemakkelijk te zijn geweest, want de randen van deze kokers zijn niet ingevuld en de harde stof sluit niet geheel tegen de gesneden contouren aan. Iets heel anders dus dan de Timoreesche behandeling, waarbij de zwarte was ruw weg over den koker kan gewreven worden, zonder dat de was op de geele, niet-bewerkte deelen blijft hechten.

Een eigenaardig feit is het, dat bij deze zoo allersierlijkste ornamenten de opzet, het plan der versiering, zoo doodeenvoudig is. Men behoeft hier niet te gaan zoeken naar ingewikkelde constructies, zooals op Bataksche en Timoreesche kokers voorkomen, naar samenstellingen, die zich eerst vertoonen, als men de cylindrische versiering vlak uitspreidt. Op fig. 16—18 is een breede ornamentband om den cylinder gelegd, op fig. 15 een uitgewerkte, naturalistische versiering, terwijl op fig. 1—14 ornamentbanden en spitse punten het simpel gegeven vormen. Veel variatie is er dus niet, vooral niet, als wij opmerken, dat de kokers met een enkelen ornamentband als versiering van de Mĕndalam-Kajans afkomstig zijn, zoodat blijkbaar bij die van den Mahakam de spitse punt het alleenheerschende motief schijnt te zijn.

Deze spitse punt treedt dan ook het meest op den voorgrond. De ietwat naar binnen gebogen zijden stempelen dit motief tot iets bizonders. Bekend zijn de toempals, die op weefsels en batiks het «hoofd», de kapala, vormen, gelijkbeenige driehoeken, naast elkaar in het gelid geschaard. Deze komen ook op bamboe-kokers voor, bijv. in de Padangsche Bovenlanden in tamelijk stomphoekigen vorm, terwijl op Borneo de spitse vrijwel in de verschillende deelen te vinden is. Op enkele kokers uit de W. Afd. (Voormalige Ind. Inst. Delft) en uit Serawak (Britsch Museum) zijn deze spitse driehoeken zoo zuiver gevormd, dat hun ontstaan ongetwijfeld te danken is aan een eenvoudige, geometrische verdeeling van het cylindrische oppervlak.

Zoo'n systematische verdeeling is bij deze kokers niet te vinden. Hiervoor zou noodig geweest zijn, dat vóór den aanvang van eenige détailleering de heerschende lijnen van den opzet ingesneden waren geworden. Dit schijnen de Kajans niet gedaan te hebben; ze hebben eerst de randen gesneden en daarna toempal voor toempal afgewerkt. Waar toempals van de onderzijde opsteken, zijn steeds die van de bovenzijde voorafgegaan. De meeste toempals staan namelijk zelden precies in het midden en als, zooals bij fig. 3 duidelijk te zien is, het bovengedeelte bewerkt is, wordt de onderzijde door de afzonderlijke bewerking gekenmerkt met iets verspringende maten, een toevallige onregelmatigheid, die anders niet zou zijn voorgekomen.

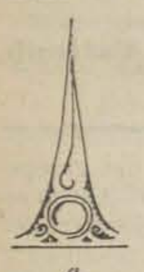
Een tweede bizonderheid dezer toempals is,

(*) Daar deze figuur alleen niet verkleind is (het zou onduidelijk zijn geworden), doen de lijnen bijna even sterk, als die op de andere afbeeldingen.

dat ze in *even* getallen voorkomen. Oneven getallen worden in het Indonesische ornament met eenige voorliefde gebruikt, ook omdat daarmee zulke aardige combinaties in de versiering kunnen ontstaan. Hier is de gemakkelijkste weg gevolgd, de koker in twee helften verdeeld (fig. 1—8) en deze bij fig. 9—12 weer in tweeën gescheiden.

Niet onmogelijk is het, dat dit Kajansche motief, bij hen zoo veelvuldig optredend, geïnspireerd wordt door een gelijkenden vorm, die haast traditioneel op de scheden der mandau's te vinden is. Hier bevindt zich aan iedere zijde der scheede een puntige vorm, juist als deze naar beneden hangend en bijna steeds in hooger relief uitgevoerd.

Doch ook kan het zijn, dat dit Kajan-motief een zeer ontwikkelde vorm van het *poetjoek-rĕboeng*-motief is, de gestileerde bamboespruit. Merkwaardig is, dat deze Maleische naam zoo algemeen in den Archipel bekend schijnt te zijn, èn een toempal, eenigszins op het naturalistisch prototype gelijkend, tot nog toe onvindbaar is geweest. De koker, waarop het typische dierornament van fig. 16 voorkomt, draagt in dit opzicht een verrassing.

Tegen de ornamentbanden rusten vier toempals als fig. a en in het bovengedeelte van deze motieven is haast natuurgetrouw de bamboespruit terug te vinden.

Naast de weelderig gestileerde vorm is dus hier het propotype aanwezig.

a

Een aardige vondst! Trouwens, het zoo overheerschend voorkomen dezer toempals in de Kajan-ornamentiek heeft meerder belang dan men wel denken zou. Het geloof aan het Indonesisch karakter van het toempal-motief is een weinig aan het wankelen gebracht, toen het in 1901 bleek, dat de mooie, Rotineesche slimoets met hun sterk sprekende toempal-randen imitaties waren van . . Britsch-Indische Tjindé's. Deze toempals uit het binnenland van Borneo, gevuld met de karakteristieke, Dajaksche détailleering pleiten daarentegen voor een onathankelijk, Indonesisch type, iets, dat wel opweegt tegen het Rotineesche geval, waarbij tevens niet vergeten mag worden, dat de Britsch-Indische weverijen de voorgangers van onze katoenfabrieken zijn geweest, trachtend naar namaak van de gebruikelijke stoffen.

Hoe simpel nu de opzet van deze bamboeversieringen is, toch is het hoogst interessant te zien, wat met dit eenvoudig gegeven gedaan is. Allerlei toepassingen zijn daarbij op te merken. Bij fig. 1 is de toempal de eenige versiering en wortelt, als 't ware in de randlijn vast; bij fig. 2 daarentegen gaan de beide contourlijnen over in een gefigureerden rand. Fig. 3 en 4 geven bijna losse punten te zien, zonder bizonderen samenhang met den onderrand; in fig. 5 ontwikkelt zich weer een naturalisch plantenmotief, bij fig. 6 een fantastische dierengroep uit de lijnen der toempals. In fig. 4 is de ruimte tusschen de punten met ornament gevuld, in fig. 6—8 ziet men geleidelijk tusschen de toempals een klein spiraaltje ontwikkelen.

Bij de dubbele toempals is voor die bijkomstigheden weinig gelegenheid, maar toch is in fig. 12 het strakke der beide voorgaande afbeeldingen gebroken door het aanbrengen van los rankende krullen.

En zeer vrij gebruik van den toempal geven fig. 13 en 14 te zien. De anders loodrecht neerhangende vorm is hier om den cylinder gebogen, een noviteit van de Mahakam-bewoners, die in fig. 13 zeer gelukkig doet, doch in het volgende naar verwarring gaat neigen.

Het mooiste van alles in deze Kajan-ornamentiek is echter de détailleering. Met kranige virtuositeit zijn die fijne lijnen, die élégante versieringen gesneden. Maar ook hier weder een veelal gelijke opzet. In elke spiraal is in teruggaande richting een analoge vorm gesneden; deze krullen zijn meestal uitloopers van een tamelijk streng gevormd netwerk, dat met den toempal geleidelijk inkrimpt. Het duidelijkste is dit netwerk in de toempals, waar het naar boven of beneden rijst of daalt; toch komt het ook in de randen voor, maar nu in horizontale richting.

Die ineengrijpende spiralen zien er uitgevoerd gecompliceerd uit. Evenwel is de vorming tamelijk eenvoudig. Wanneer men deze ornamenten nateekent, komt men vanzelf tot een zeer simpele samenstelling, wier ontstaan door de fig. *b—d* verduidelijkt wordt, in welke werkwijze m. i. het geheim der Dajak-ornamentiek schuilt.

b *c* *d*

In de stoffeering der spiralen is meer te vinden. De meeste uitloopers der krullen zijn goed zichtbaar te herkennen als dierenmaskers met lange snavels of bekken; bij enkele vormt de samengrijping der spiralen oogmotieven, die den weg wijzen om het geheele masker te vinden. Naast de zelfstandige dierfiguren, hier en daar voorkomend, treden in het ornament fragmenten op en stempelen deze ornamentiek tot een sterk symboliek getinte, waarvan trouwens Dr. A. W. Nieuwenhuis reeds uitvoerig in zijn bekend werk verteld heeft. Het is bestemd om te sieren, maar ook om den eigenaar tegen schadelijke invloeden te beschermen. En juist deze laatste eigenschap heeft dit ornament zoo hoog doen rijzen. Het is meer dan louter streeling der oogen; door de versiering zijn deze kokers amuletten geworden, waaraan de grootste zorg besteed is.

Toch heeft daarbij de natuurlijke aanleg een grooten rol gespeeld. Hoe sterk deze zich laat gelden, is te leeren uit de randlijnen! Elke snijder zou bij het bewerken van zulk ornament alle aandacht aan de eigenlijke decoratie wijden, de randlijnen precies en zuiver naast elkaar snijden. De Dajak heeft anders gehandeld; het gewoon doorloopen der lijnen is hem te eentonig. Hij breekt hier en daar de lijnen af (fig. 12) of snijdt tusschen de strepen kleine stukjes uit (fig. 9): bij een enkelen koker (fig. 11) geschiedt dit afbreken op systematische wijze, staat in verband met het eenvoudige randje. Welk fijn vernuft, welk een sterk ontwikkeld gevoel spreken uit die kleinigheden! Wie zou bij het snijden hieraan gedacht hebben!

Bij dit Kajan-ornament komt de buitengewone begaafdheid uit in het kleine en in het groote. Men zie de sierlijke behandeling der dieren! Smaakvol gestileerd met opengesperden muil staan ze dreigend op fig. 7 naast den toempal. In fig. 6 vormen ze, half verdwijnend, een randlijn, in fig. 11 schuilt het fantastische dier in den voet van den toempal weg, om in fig. 13 zuiver ornamentaal in een breeden band behandeld te worden. In fig. 3 treedt het diermotief zelfstandiger op; het is hier naturalistischer gehouden en de arceering van het fond strengelt zich om de dieren heen, als lianen in het oerwoud. In fig. 16 zijn weer andere gegeven, grillige wezens, die nauwelijks te herkennen zijn.

De weinige planten, in dit ornament voorkomend, zijn minder gestileerd. Op fig. 5 vormen de contouren een duidelijk zichtbare plant, terwijl op de fluit (fig. 15) slingers van bladen voorkomen. Opmerkelijk is bij het laatste voorwerp, hoe alles zich richt naar de blaasgaten, in het bizonder door concentrische cirkels omrand.

Een allermerkwaardigste collectie is het dus, die Dr. Nieuwenhuis van zijn verblijf onder de Kajans heeft meegebracht! Een belangrijke bijdrage tot de kennis van het Indonesische ornament, een der hoogtepunten van het inlandsche kunnen vertoonend!

Een serie van versieringen, die afgezien van alle koloniale belangen, als *versieringskunst* met recht de aandacht verdient!

Opzettelijk heb ik deze Kajan-ornamentiek afzonderlijk gepubliceerd, niet gewacht tot het materiaal voor een studie over het Dajaksche bamboe-ornament voldoende gegevens zou kunnen aanbieden. Het is zoo interessant, dat bamboe-ornament en tevens zoo verwaarloosd. Er is nog zelden de aandacht voor gevraagd, hoezeer deze soort versieringen het verdienden. En toch is er zooveel belangrijks in te vinden! Wel staat niet alles zoo hoog, als juist dit élégante Kajan-werk, maar toch is in de eenvoudige ornamenten, die hier en daar in den Archipel voorkomen, veel bekoorlijks te vinden.

Dit is niet te verwonderen! Snijwerk ligt zoo geheel in den aard van den inlander. Het vordert weinig tijd, het materiaal ligt voor het grijpen; het bewerken vereischt geen geregeld voortzetten, men kan uitscheiden, als men wil, en voortgaan naar believen. Dus mag het geen verbazing wekken, als het vernuft van den inlander zich bij voorkeur op dit simpele bamboe-werk heeft uitgesproken.

Juist daarom is het zoozeer te bejammeren, dat zoo weinig bamboe-kokers in Musea aanwezig zijn en dat ze nog minder in particuliere collecties voorkomen. Werd mij toch niet onlangs van Timor bericht (uit het land der mooie tibaq's), dat deze sierlijke kokers *verdwijnen*, verdrongen worden door *blikken busjes met 'n spiegeltje in den deksel.* Als dit op meer eilanden het geval gaat worden, zal door het vergankelijke van bamboe in een tropisch klimaat, binnen enkele jaren weinig of niets meer van deze kunst te vinden zijn. Het zal heengegaan zijn, als zooveel moois, dat reeds door onverschilligheid van meer beschaafden *ongezien* afgestorven is. Bewaren en vastleggen, van hetgeen er nog is, wordt dan een taak, die niet langer verzuimd mag worden.

Aan het verzamelen staan immers geen moeilijkheden van financiëelen aard in den weg. Bamboekokers kosten geen schatten als goud- en zilverwerk, geen aanmerkelijke bedragen als weefsels en batiks. Het aankoopen is zelfs niet eens noodig. Wanneer een paar ex. in natura aanwezig zijn om de bewerking te zien, zijn rubbings of afwrijfsels op vloeipapier met potlood voldoende. Deze zijn gemakkelijk te maken en in dit opzicht mag ik zeker wel releveeren, dat onder de rubbings, die ik voor mijn Timor-studie uit verschillende Musea verkreeg, de afwrijfsels, welke een Javaan in het Museum te Batavia vervaardigde, de beste genoemd mochten worden.

Dit vastleggen zou niet alleen wetenschappelijke waarde hebben, doch ook belangrijke, practische. Er is van bamboe zooveel te maken! Kokers van allerlei aard, waarbij bizonder van het materiaal geprofiteerd kan worden! Bij ronde kokers vormt het maken van het zoogenaamde verzet steeds moeilijkheden; dit is n. l. het kleinere stuk, waarom de deksel moet sluiten. Bij bamboe kost dat geen noemenswaardige bewerking, daar hierbij een smalle rand aan de bovenzijde van den koker eenige c. M. afgeschild kan worden en zóó op eenvoudige wijze het verzet vormen. Bij wandelstokken kan een versiering van het bovengedeelte, van dat deel, dat men in de hand houdt, een aardige nouveauté geven. Bij serre-meubelen van bamboe kan door decoratie van die deelen, welke constructief het belangrijkst zijn, een gelukkige toevoeging aangebracht worden, die het nuchtere van die meubelen wegnemen zal. Ik herinner bovendien aan hetgeen ik reeds in dit blad *) over bamboe voor bloemwerk schreef.

*) Bijblad van No. 44, 15 Jan. 1903.

Hiervoor zijn modellen van snijwerk noodig (*); het merkwaardige uit de Indonesische sierkunst moet daarvoor bijeengegaard worden en uitsluitend datgene, wat de Inlander zelf voor dit materiaal gevonden heeft. Hetgeen nu beperkt is tot enkele streken, moet algemeen eigendom worden, bruikbaar gemaakt tot algemeen nut, in de eerste plaats dat van den Inlander. Teveel reeds heeft de Europeesche invloed doen verdwijnen, veel door den invloed van onze machtige machines, veel door het weghalen van de mooiste stukken, waardoor het Indische land van merkwaardige dokumenten ontbloot werd en die meestal tot weinig nut in koffers met naphtaline begraven zijn geworden. In een land als Indië, waar versiering zich veelal op de traditie baseert, waar met de oudere stukken ook het mooie in den arbeid verdwijnt, heeft dit veel schade berokkend.

Welnu, laat daarom van de zijde der blanken een kentering komen! Men verzamele niet meer om het *hebben*, maar trachte dat bezit vruchtbaar te maken, in de eerste plaats voor de simpele bewerkers, om hen krachtiger te maken in den strijd om het bestaan, die lang genoeg door hen alleen gestreden is; in de tweede plaats, omdat wij als rentmeesters het schoone in den arbeid van geslachten te bewaren hebben!

J. A. LOEBÈR JR.

Leiden, Aug. 1903.

(*) Natuurlijk uitgezonderd in die streken, waar een eigen bamboe-ornament voorkomt.

Oost-Indische berichten.

De onderwerping van Panglima Polèm en Radja Keumala. Poelau-Tengah. Veeteelt. Hoe wordt japansche soja gemaakt? Van de Preanger-Zuidkust. Volkskunst in Japara. De waterleiding te Soerabaija. Een werk van den franschen kapitein F. Bernard over de irrigatiewerken in Ned.-Indië. Eene papierfabriek in Indië.

De onderwerping van Panglima Polèm en Radja Keumala zal zeker door een ieder, met vreugde zijn vernomen, wij wenschen den generaal **van Heutz** daarmede van harte geluk. Zeer zeker zal de taak der pacificatie daardoor aanmerkelijk worden verlicht, al mogen ook de gevolgen zich niet terstond doen gevoelen.

⁂

Poelau-Tengah, het geduchte bolwerk, w. i. de onverzoenlijken der Korintjiërs zich voor een wanhopigen tegenstand voorbereidden, is den 9n Augustus na een hardnekkigen strijd door de onzen genomen. Eerst zou op den 7den de aanval plaats hebben, doch, zooals wij aan de *Sum. bode* ontleenen, is dit plan niet doorgegaan wegens mislukking eener omtrekking door eene compagnie van het 9e bataljon, tengevolge van het buitengewoon zwaar begroeide terrein.

Den 8en is die compagnie in prauwen te Lempoer-Semerop aangekomen.

Den 9en is de ruim 2 kilometer lange versterkte linie, aan de noordzijde van het landschap Poelau-Tengah met de groote en buitengewoon versterkte kampong Baroe als bolwerk aangevallen. Door eene omtrekking werd de vijand zonder één man verlies van onze zijde uit de geheele linie, behalve het bolwerk, gemanoeuvreerd. Luitenant de Veer maakte gedurende deze omtrekking drie dooden bij een klewang-aanval.

Na voorbereiding door artillerie vuur werd kampong Baroe bestormd. De geheele bevolking dier kampong, ook vrouwen en kinderen, benevens de meest uitgelezen djahats (kwaadwilligen) van Korintji verdedigden deze zwaar versterkte kampong. Flink vuur uit de hoofddoesoen Poeloe-Tengah, 250 meter zuidelijk gelegen, steunde vorenbedoelde verdedigers. Na een verwoed gevecht dat 1½ uur duurde, drong kapitein van der Molen met zijne compagnie, tegelijk met kapitein de Gaaij Fortman met zijne genietroepen, kampong Baroe binnen. Huis aan huis werd hardnekkig verdedigd; elk huis was zwaar versterkt en geblindeerd. De vijand dacht niet aan vluchten, deze had zich, volgens vooraf ingekomen spionnenberichten, geheel ten doode gewijd en voerde den heiligen oorlog.

Eene poging, door bemiddeling van den regent van Indrapoera vóór den aanval gedaan, om hem alsnog tot onderwerping te bewegen en voornamelijk om hem aan te zeggen om vrouwen en kinderen bij het volharden der verdediging uit de kampong te verwijderen, mislukte. Eerst door brand in de huizen kon verder in de kampong worden doordrongen. Slechts enkelen vluchtten.

Ten 6½ uur n. m. was de strijd geeindigd met den dood van de bezetting en de medevechtende bevolking. De vijand had ongeveer 300 dooden op het terrein. Alle wapenen en aanwezige munitie-voorraden vielen in onze handen.

De verdediging was grootsch. Het elan der troepen, geen wapen uitgezonderd, zelfs dat der dwangarbeiders, was bewonderenswaardig.

Dien dag zijn gesneuveld: 6 man, levensgevaarlijk gewond 16 en niet levensgevaarijlk gewond 30 man.

De nacht verliep rustig.

Den volgenden dag kwamen de depatis van het geheele landschap hun onderwerping aanbieden. Bij het doorzoeken der huizen, bij gelegenheid van het inleveren der wapens, werden nog gedood de 2e Luitenant L. v. Ledeboer en levensgevaarlijk gewond drie man en niet levensgevaarlijk gewond twee man.

Poelau Tengah bleef voorloopig door twee compagniën bezet.

⁂

Het goede voorbeeld van **Erik** in ons blad van den 3en September j. l. tot aanmoediging van de *hoenderenteelt*, gaf ons aanleiding ook het een en ander mede te deelen in het belang van de **veeteelt** in Ned.-Indië.

Wij werden hierin aangespoord door hetgeen wij in het *Bondsblad* lazen over eene voordracht van den heer H. t' Hoen, gouvernements-veearts, over de „stichting van der Steur", in verband met het pauperisme in Ned.-Indië, gehouden te Magelang.

Aan deze voordracht ontleenen wij het een en ander, dat wij niet ondienstig achten hieronder met een enkel woord te bespreken.

Spreker begon met een woord van lof voor den heer van der Steur, die met zooveel zelfopoffering van verlaten kinderen en weezen nuttige leden der maatschappij tracht te maken, maar achtte de vraag evenwel gewettigd of in de toekomst zekerheid bestaat, dat voor die kinderen, eenmaal op volwassen leeftijd gekomen, eene periode zal aanbreken, dat zij op eigen beenen kunnen staan. Hij is van meening dat deze jongens niet alleen voor schoenmaker, timmerman, smid en kleermaker moeten worden opgeleid, maar dat — om de concurrentie tegen het inlandsche en chineesche element evenwel te kunnen volhouden — gestreefd zal moeten worden in de verschillende handwerken superieur werk af te leveren, omdat de levensstanddaard van een Europeaan altijd iets hooger is. Teneinde een ander débouché te verkrijgen voor de jongens van die inrichting, werd het erfpachtsperceel Gambang Waloeh aangevraagd en verkregen, groot 248 bouws en gelegen in de afd. Temanggoeng. Op 't oogenblik zijn daar ± 30 kinderen in eene gewezen administrateurswoning gehuisvest onder leiding van den heer Binkhuijsen, die tevens voor onderwijs zorg draagt. Behalve deze kinderen zijn daar gevestigd 7 kolonisten, waarvan 2 gepasporteerde militairen en 4 Indo-Europeanen.

Het streven is van de grootere jongens landbouwers te maken, die in de toekomst op eigen beenen kunnen staan.

Zij krijgen na een korter of langer verblijf, behalve een eenvoudig huisje, 195 bouws grond, die zij gedeeltelijk zelf bewerken, gedeeltelijk door inlanders laten bewerken voor ⅗ der productie.

De voornaamste gewassen, die daar gecultiveerd worden, zijn: djagoeng, cassave en tabak.

Of deze personen later, op eigen beenen staande, met de inlandsche bevolking zullen kunnen concurreeren, wordt betwijfeld, omdat:

1e de bewerking van den grond op dezelfde primitieve wijze plaats vindt als door den inlander;

2e van bemesting geen sprake is;

3e de inlandsche bevolking dikwijls haar produkten zóó goedkoop verkoopt aan handlangers van Chineezen, dat de europeesche landbouwer, die in alles de zelfde werkwijze volgt als de inlander, met zijn hoogeren levensstandaard, het onderspit moet delven.

Met het werkplan, dat tot heden gevolgd wordt, zal deze stichting, volgens spreker, niet veel kunnen bijdragen tot bestrijding van het pauperisme. Het licht toch voor de hand, zegt hij, dat in een land, waar 30 millioen inlanders hoofdzakelijk van landbouw leven, het voor den Europeaan mogelijk moet zijn, met kleinen landbouw, mits goed gedreven, een behoorlijk bestaan te kunnen verwerven.

Het leeren werken met landbouwgereedschappen, als ploegen, spaden, eggen enz. en het gebruik maken van krachtig werkvee zal evenwel noodzakelijk blijken, om met succès den strijd om het bestaan te kunnen volhouden. Teneinde de kolonisten met meer kans van slagen voor een zelfstandig bestaan voor te bereiden, acht spreker het wenschelijk, dat niet uitsluitend landbouw wordt beoefend, doch dat de voornaamste factor tot verzekering van het bestaan der koloniën worde de *veeteelt*.

Hierover in het volgend nummer meer.

⁂

Hoe wordt japansche Soja gemaakt? Hoe veelvuldig ook het gebruik is van deze specerij, in Indië algemeen onder den naam van *Ketjap* bekend, hare bereiding zal bij velen wellicht onbekend zijn. Hieromtrent deelt de heer Pozzi-Escot in de *Re[...] générale de chimie pure et appliqué*, zooals wij in het *Bat. Nbl.* lezen, het volgende mede:

De soja is een zwart bruin vocht, dat verkregen wordt door de gisting van tarwe en van *jaja*-boonen, waarbij eene groote hoeveelheid sodium chloruur wordt ontwikkeld onder den invloed van bepaalde *Saccharomyces* (gistplantjes) en vooral van de *Aspergillus Orizae*.

De gisting gaat zeer langzaam, zij duurt 1 à [...] jaar. De tarwekorrels worden eerst in een ijzeren pan bruin geroosterd en vervolgens grof gemalen. *Jaja*-boonen worden eerst goed gewasschen en daarna met eene hoeveelheid water, overeenkomende met hun gewicht, vier uur lang gekookt. Daarna laat men [...] nog drie uur op een zwak vuur zachtjes doorkoken en dan twaalf uren lang afkoelen. Hierna heeft de vermenging plaats in de verhouding van drie deelen boonen en twee tarwe.

Dit mengsel laat men gisten in langwerpige smalle bakken op houten onderlagen, die *Koji-bata* heeten.

Hebben de bakken reeds dienst gedaan voor de gisting dan worden de wanden bestreken met *Aspergillus Orizae* en de gisting heeft van zelf plaats. In het tegenovergestelde geval moet men er de sporen van den *Aspergillus* in zaaien, welk product in het japansch *tané Koji* heet.

In den eersten tijd moeten de bakken verwarmd en de temperatuur op ongeveer 40° C. gebracht worden. Is de gisting aan den gang, dan wordt er warmte genoeg ontwikkeld om haar te doen voortgaan. Is de giststof aan de oppervlakte behoorlijk ontwikkeld, dan wordt de massa na toevoeging van zeezout in potten overgebracht. De gisting, veroorzaakt door de diastasen, welke de *Aspergillus* afscheidt, gaat zeer langzaam. Er heeft vermindering plaats van zetmeel en van eiwitachtige stikstof; er ontwikkelt zich alcohol en een eigenaardige, aangename geur, die vooral langen tijd noodig heeft om aan den eisch te beantwoorden.

⁂

Van de hand van den heer B. A. Eekhout, komt in de *Javabode* een opstel voor, getiteld **Van de Preanger Zuidkust**, waarin wordt medegedeeld dat op de kapokonderneming aan de Wijnkoopsbaai der stoomkapokfabriek Nijhuis en Co. te Almelo, in het najaar een fabriekje wordt gevestigd ter conserveering van ananas in blik, waarvoor o. m. twee gewichtige factoren: goedkoope grondstoffen (ananas en arènsuiker) en kort transport naar boord den doorslag gegeven. Eene volledige fabriek is voor dat doel reeds te Singapore aangekocht en wordt door den eigenaar persoonlijk geinstalleerd.

De schrijver vraagt wanneer de fabrieken ter conserveering van visch volgen? De sardijntjes toch vindt men in overvloed aan de Wijnkoopsbaai. De verschillende districten, behoorende tot den invloedssfeer der kleine baai van Tjilaoet-Eureun, met Pameungpeuk als centrum, (Midden-Preanger) telden te zamen op ultimo december 1902, volgens officiële opgave 269,576 arènboomen, waarvan de bekende arénsuiker wordt bereid.

Naar officiëele bescheiden geven acht volwassen arènboomoomen per jaar één picol suiker, hetgeen voor die districten, eene jaarlijksche productie vertegenwoordigt van 33,597 picols; de consumptie voor eigen gebruik bedraagt daarvan gemiddeld 40 pct, zoodat er geregeld 60 pct. per jaar of 20218 picols kunnen worden uitgevoerd, hetgeen op het oogenblik nog slechts voor een zéér gering quantum het geval is, ten gevolge van het kostbare transport over land, zoodat de rest eenvoudig aan de boomen gelaten wordt.

Wanneer komt de handel dat product opkoopen, vraagt de heer *E.* om het over zee, den goedkoopsten afvoerweg, naar buiten te vervoeren, naar de centra van consumptie. Diezelfde districten telden in het laatst van december 1902 te zamen eene hoeveelheid van 62.435 kapokboomen, alleèn in het district Negara met Pameungpeuk als hoofdplaats, 41064 stuks.

Wanneer zal de groothandel zich eindelijk eens voor deze, aan producten der eigen inlandsche bevolking zoo rijke, zuidkust gaan interesseeren vraagt

de schrijver weêr?

De districten, uitmakende de invloedsfeer der Panandjoeng-baai (Oost-Preanger) telden op ultimo December 1902 te zamen *775,041* arènboomen, die eene jaarlijksche productie vertegenwoordigen van 21.880 picols arènsuiker waarvan gemiddeld 40 pCt. voor consumptie gebezigd wordt, zoodat er per jaar 60 pCt. of 13128 picols voor uitvoer beschikbaar zijn.

Dezelfde districten telden op datzelfde tijdstip een aantal van 638963 klapperboomen, die gezamenlijk per jaar *127.793* picols copra kunnen leveren.

Tegen den maatstaf als voren aannemende, dat slechts de helft hunner productie jaarlijks verwerkt wordt tot copra, dan kunnen deze districten reeds thans te zamen 63897 picols copra leveren aan de stoomers in de Panandjoeng-baai, indien de handel er zich slechts vestigt om die producten op te koopen.

Dezelfde districten telden op datzelfde tijdstip te zamen 256.725 kapokboomen, waarvan alléén in het district Parigi 74560 stuks.

En de aanplant van arèn-, klapper- en kapokboomen en ander overjarige gewassen, gaat in al de Zuid-Preanger kustdistricten crescendo, hetgeen vooral ten opzichte van klapperboomen het geval zal zijn voor de districten, die tot de invloedsfeer van het kleine baaitje van Tjilaoet-Eureun behooren, omdat de klappercultuur aldaar nog in hare kindsheid verkeert, doordat er geen afzet bestaat voor hare producten. En bovengenoemde drie producten, arènsuiker, copra en kapok, vormen slechts een onderdeel van eene geheele serie van, voor opkoop vatbare inlandsche, producten en zij vormen met hun drieën reeds eene gezamenlijke opkoopwaarde van bijna zes ton gouds.

Voor de invloedsfeer der Wijnkoopsbaai (West-Preanger) worden de officieele gegevens nog nader ingewacht, maar de, reeds van particuliere zijde verkregen, gegevens toonen ook een alleszins levensvatbare basis voor een levendigen handel binnen enkele jaren, met de vaste zekerheid van voortdurend stijgende productie-cijfers.

Schrijver eindigt zijn belangrijk opstel met wederom de vraag te stellen, waar het krachtige handelslichaam blijft, om zich hiervoor te interesseeren en daardoor den weg te bereiden voor een uitgebreid fabriekswezen langs de Zuidkust?

Daar liggen — zegt hij — werk en verdienste te over voor, goed met warenkennis toegeruste, handelsmannen, gesteund door zeer krachtige kapitalen, zonder welke laatste het beter is er nooit moeite voor te doen, maar daarbij zal veel voorarbeid voor eene krachtig opgezette organisatie noodig zijn, want men bedenke wel, zegt hij terecht, dat, al zijn de producten ook aanwezig, men ze daarom nog niet als op een presenteerblaadje thuis krijgt.

***

Volkskunst in Japara. In de nabijheid van Japara ligt een kampong, Blakang Goenoeng geheeten. Tusschen vele kleine huisjes en krotjes trekt een groot huis de aandacht, waar voor een ruime pendopo verscheidene houtsnijders aan den arbeid zitten en onder hen enkele jongetjes van een jaar of twaalf. De jeugdige houtsnijders zijn kweekelingetjes van „Oost en West", daar in den kost gedaan bij den baas, den eigenlijken kunstenaar, die het houtsnijden heeft geleerd, zooals hij leerde praten en „omdat het in zijn ziel was," zooals de schrijver zich uitdrukt. *Cli de Halt*, die de inlandsche kunst opspoorde in hare bakermat, geeft in de *Javabode* een aardig schetsje van de volkskunst in dit afgelegen hoekje van Java.

De baas beitelt zijne figuren uit op een plankje en zijn ze gereed, de bloem of boommotieven, de slingers, slangen en randjes, die het geheel moeten voltooien, dan is dit een model voor zijne verschillende werkjes. Het kan dienen om het deksel eener doos te versieren, een paneel van een schermpje, of wat ook en wordt steeds op nieuw nagebootst.

Nu neemt hij een soort vloeipapier, aan de eene zijde met roet zwart gemaakt. Deze zijde wordt op het gesneden plankje gelegd, men wrijft er over heen en zeer duidelijk staat het patroon op het papier Niet slechts de hoofdomtrekken zijn aangegeven, eveneens de fijnere, minder diepe tusschenlijnen.

Voor den werker, die zijne taak overziet, is het nu een patroon, dat aan duidelijkheid niets te wenschen overlaat. Veel echter moet nog zijne gedachte aanvullen.

De patronen worden op plankjes geplakt, welke rechts en links worden uitgedeeld en dan begint eerst het eigenlijke werk.

Nu is het eigenaardig te zien, zegt de schrijver in het *Soer Hbl.* waaraan het vorenstaande is ontleend, hoe handig en vlug de werkers die beiteltjes schuin in het hout plaatsen, zoodat de spaandertjes er afvliegen, dan weer terugtrekken of heel haastig van werktuigje verwisselend en met vasten greep een kiezend uit het hoopje bij elkaar.

Het zachte geklop vult de werkplaats met een eigenaardigen rythmus en men behoeft slechts enkele minuten te verwijlen om de figuren zich te zien ontwikkelen onder vaardige vingers.

Er dient op gelet, hoe diep de insnijdingen moeten zijn en of de glooiingen meer of minder steil moeten zijn; kleinere figuren, die het patroon niet aangeeft, moeten bijgewerkt worden en zoo moet ieder werkman, ondanks het patroon, niet alleen scherp uit zijn oogen zien, maar ook helder nadenken.

Is nu een plankje geheel klaar gekomen, dan wordt het ter zijde gelegd, totdat de andere deelen gereed zijn en daarna wordt alles in elkaar gezet. Hierin kunnen nog heel wat vorderingen worden gemaakt; goede timmerlieden zijn die houtsnijders nog niet.

***

De waterleiding te Soerabaja. Volgens het *Soer. Hbl.* staat eene gewichtige gebeurtenis te Soerabaja voor de deur; over een paar maanden zal de dag gekomen zijn dat aldaar de waterleiding in gebruik zal worden genomen.

Zoo ooit is er thans reden tot verblijding, zegt dat blad, verblijding over de totstandkoming van een werk, dat voor die plaats hetzelfde is als medicijn voor een zieke.

Sinds eene halve eeuw is de krankheid van Soerabaija op hygiënisch gebied erkend, thans zal Bhowani, de verschrikkelijke, die met haar giftigen adem duizenden een snellen ontijdigen dood bereidde, uit die veste worden verdreven en het woord „cholera" zoo goed als zijne beteekenis verliezen.

***

Blijkens de *Javabode* zijn wij eindelijk in het bezit gekomen van een werk, dat een denkbeeld kan geven van hetgeen er op het gebied van **irrigatiewerken** in Ned.-Indië tot stand is gebracht. Wel bestaan er beschrijvingen van verschillende dier werken in de verhandelingen van het koninklijk instituut van ingenieurs, in *de Ingenieur* en in *de Waterbouwkunde* van Henket c. s., maar er moest een fransch artilleriekapitein naar Indië komen, om een zoo goed algemeen overzicht te geven van wat onze ingenieurs tot stand wisten te brengen op het gebied van bevloeiïngswerken, als dit boek is.

Deze officier, de heer F. Bernard, bereisde in 1900, in opdracht van het fransche gouvernement, Java en een gedeelte van Sumatra, om een rapport uittebrengen over onze militaire inrichtingen en spoorwegen en zoo mogelijk ook over de irrigatiewerken en dit laatste deed de artillerie-kapitein met zóó juisten blik, dat zijn werk door het vakblad *de Ingenieur* met slechts weinig voorbehoud geprezen wordt.

Voor belangstellenden wordt medegedeeld dat het boek is uitgegeven bij Beranger te Parijs, onder den titel *Aménagement des eaux à Java; irrigation des rizières.*

***

Eene papierfabriek in Indië. Aan het *Bat. Nbl.* ontleenen wij het bericht, dat wederom bij de regeering een verzoek is ingekomen om vergunning tot de oprichting van eene papierfabriek in Indië, thans van den heer W. de Lange, die zulk eene fabriek te Soerabaija wil oprichten.

Het ware te wenschen, zegt de schrijver, dat er eindelijk iets komt van de vele plannen tot oprichting eener papierfabriek. In den loop van tijd hebben wij al van zoovele gehoord, dat men er aan wanhoopt het ooit te beleven, Indië ook in dit opzicht zelf in zijne behoefte te zien voorzien.

West-Indische Berichten.

Wij hebben onlangs aan de surinaamsche bladen het een en ander ontleend betreffende eene vergadering van het Surinaamsch Onderwijzers-Genootschap, die aan een bespreking van de, aan de Koloniale Staten aangeboden ontwerp-verordening, betrekking hebbende op het, aan het bijzonder onderwijs te verleenen subsidie en op de regeling der tractementen van de onderwijzers bij het openbaar lager onderwijs was gewijd. Er was besloten om een verslag van het verhandelde met een memorie van toelichting aan de Koloniale Staten aan te bieden, met verzoek om de geleverde beschouwingen in overweging te nemen bij hun onderzoek van het ontwerp.

Drie heeren belastten zich met de opstelling van het verslag van hetgeen ter zake was verhandeld en kregen daartoe inzage van de notulen der vergadering, die door den secretaris waren opgesteld. Zonder verder nader overleg met dezen of met het bestuur van het genootschap te plegen, stelde het drietal zijn verslag op, dat het toen namens het bestuur van het genootschap aan de Koloniale Staten aanbood.

Het bestuur was over deze wijze van handelen weinig gesticht en heeft toen het wetgevend lichaam der Kolonie doen weten, dat het een nieuw stuk zou opstellen, daar het, door het verslag comité aangebodene van het geheel een te eenzijdige voorstelling gaf. Dit besluit heeft de partij-genooten van de drie heeren tegen het bestuur in 't harnas gejaagd, zoodat in de paramaribosche onderwijswereld voorloopig vol op stof voor de conversatie is.

***

Met de „Prins Willem III" kwam de heer von Faber, die als ingenieur aan de Gonini-expeditie werd toegevoegd te Paramaribo aan, om den 11en Augustus van daar te vertrekken om zich bij de expeditie aan te sluiten.

Hetzelfde schip bracht ook den heer A. H. Berkhout mede, die in het belang der voorbereiding van de regeling van het boschbeheer in de kolonie werkzaam zal zijn.

***

De *Nieuwe Sur. Crt* kan zich niet vereenigen met de motieven, welke het bestuurshoofd hebben geleid tot het ontwerpen eener verordening betreffende de hondenbelasting. Het blad wijst er op dat vele ingezetenen in de buitendistricten er een waakhond op na moeten houden en toch niet zoo met aardsche goederen gezegend zijn, dat zij drie gulden kunnen neerleggen voor het recht om zulk een waker in huis te hebben. Het verklaart zich solidair met het Statenlid, den heer Libertador Ellis, tevens redacteur en uitgever van de *Nieuwe Surin.*, die voorstelt om een uniforme belasting ad f 1.50 per hond in te voeren en wat men zich voorstelde meer uit die belasting te halen bij een recht van f 3 per hond, te verkrijgen door de patentbelasting voor kooplieden weder in te voeren of een importeursbelasting te verordenen, welke beide middelen sommige kooplieden zoo gaarne tot hun recht zouden zien komen, om, zooals gezegd wordt, oneerlijke concurrentie tegen te gaan.

***

Zooals men weet is het koloniaal bestuur doende om te trachten de Javaantjes, die als contract-koelies te Paramaribo aankwamen en hun contract hebben uitgediend, als kleine landbouwers in de kolonie te houden. De animo daartoe was, gelijk bekend, niet al te groot onder onze bruine broeders. Ook nu niet, gelijk blijkt uit een schrijven uit de Commewijne-streek aan de *Surinamer*. De correspondent deelt dan mede, dat in de buurt een groot aantal javaansche contractanten spoedig aan hun verplichting met betrekking tot de gesloten verbintenis zouden hebben voldaan. Van het aanleggen van gronden, schrijft hij, willen de luitjes niet weten. Wel zijn zij bereid om zich op nieuw te verbinden voor een zeker aantal jaren op de onderneming, waar zij te werk gesteld werden.

***

De commissie van rapporteurs uit den curaçaoschen Kolonialen Raad heeft voorloopig verslag uitgebracht op de ontwerp-verordening, behelzende wijziging en aanvulling van de bepalingen in het Burgerlijk Wetboek omtrent de vaderlijke macht en daarmee samenhangende artikelen, alsmede van een daarmede verband houdend voorschrift in het wetboek van burgerlijke rechtsvordering. In het verslag wordt verklaard dat de Koloniale Raad het over het algemeen eens is met de strekking van het ontwerp. Gaarne zou men evenwel zien dat het bestuur deze gelijkstelling met Nederland ook zou willen uitstrekken tot het strafrecht, dat voor zoover 't in de kolonie Curaçao geldende aangaat, een weinig verouderd is.

In het begin van de maand Augustus was het op Curaçao nog treurig gesteld. In de *Amigoe di Curaçao* las men de volgende welsprekende verzuchting:

't Is treurig zoo droog als 't blijft. Drinkwater begint reeds hier en daar te ontbreken, zelfs bij de gegoeden. Het arme volk lijdt al lang tengevolge van gebrek aan water. Het voeder voor de paarden moet zeer duur gekocht worden, waartoe slechts weinig personen in staat zijn. Voor het gewone vee, koeien, geiten, schapen, zal, indien de droogte aanhoudt, werkelijk hongersnood uitbreken. De maand Augustus wil wel eens een paar flinke regenbuien geven. 't Is te hopen dat ze spoedig komen. 't Is werkelijk bewonderenswaardig dat niettegenstaande deze wanhopige droogte velen nog energie genoeg bezitten om dammen aan te leggen. Vooral in het tweede district zijn verscheidene nieuwe dammen aangelegd en oude verbeterd.

Wij willen hopen dat de nu afgeloopen maand voor Curaçao genadig zal zijn geweest, zoodat het werk aan de dammen zijn vruchten zal hebben gedragen.

***

Het zesde jaarverslag van het Geschied-, Taal-, Land- en Volkenkundig genootschap is verschenen en leert ons, dat de belangstelling op Curaçao in het werk van het genootschap nog niet zoo groot is, als gewenscht wordt. Onder de bijlagen komt een verhandeling van den heer J. H. J. Hamelberg over „de Nederlanders op de West-Indische eilanden" voor, waarin de geschiedenis der kolonie, waarover nog zoo weinig werd geschreven, wordt behandeld.

***

Op het eiland Sint Eustatius is men reeds doende geweest om de gouvernements-gronden in cultuur te brengen. Aan een schrijven van genoemd blad aan de *Amigoe* ontleenen wij, dat het op 't land Bengalen nu al heel wat beter uitziet, dan een tijdje geleden. Wat daar van bestuurswege gedaan is, mag gezien worden, verklaart de schrijver, die daarop mededeelt dat ook Compagnieland en Solitude eerlang aan de beurt zullen komen om in cultuur te worden gebracht. Tevoren acht de schrijver de uitzending van een boschwachter of dergelijken ambtsdienaar noodig, om beter toezicht te houden op de naleving der geldende denkbeelden betreffende het mijn en dijn. De *Amigoe* herinnert er aan, dat op de begrooting voor 1904 een boschwachter voor Sint Eustatius is uitgetrokken.

De Koloniale Villa te Watermael.

Zij, die het in 1897 gehouden koloniaal internationaal Congres te Brussel hebben bijgewoond, zullen zich herinneren, hoe toen het denkbeeld om aan zieke verlofgangers uit de koloniën de gelegenheid te verschaffen in Europa weder geheel op hun verhaal te komen, door een deugdelijke, hun financieele draagkracht niet te boven gaande behandeling en verpleging, met warmte werd voorgestaan door den belgischen kapitein Charles Lemaire, in den Congo-staat, wegens bewezen uitstekende diensten, geen onbekende persoonlijkheid.

Kapitein Lemaire wist zich de medewerking van dokter Dreypondt en den heer Georges de Rongé te verzekeren en de koloniale villa te Watermael kwam tot stand, welke gedurende eenige jaren de voortduring van haar bestaan te danken had aan de nagenoeg onuitputtelijke edelmoedigheid van mevrouw Clémence de Rongé, die de instelling nu nog met een jaarlijksche gift van 1500 franken steunt. Deze merkwaardige vrouw, die zich gaarne den welverdienden naam van „moeder der Congoleezen" liet welgevallen, was het ook, die kapitein Lemaire moed insprak, wanneer deze begon te wanhopen aan de, zoo noodige en verwachte medewerking van de verschillende zijden. „Wanneer zij zien, dat ik voortga u te helpen, zullen zij er toekomen mijn voorbeeld te volgen. Intusschen zullen wij doen, wat wij kunnen", zei ze dan.

En de feiten hebben haar in het gelijk gesteld. De regeering van den Congo-staat kende der instelling een jaarlijksch subsidie van 10.000 franken toe, terwijl de Congo-Spoorwegmaatschappij, benevens andere onder het bestuur van kolonel Thijs staande maatschappijen, haar steunen met een jaarlijksch subsidie van 1500 franken. De contributiën van andere koloniale maatschappijen brachten in 1901 een bedrag van 5000 franken op, terwijl aan giften, collecten aan boord van de, tusschen Antwerpen en den Congo varende mailstoomers, en zoo meer, in dat zelfde jaar een som van 7500 franken binnenkwam.

Intusschen heeft men zich, zoo goed en zoo kwaad als dat ging, moeten behelpen met de beperkte, ten dienste staande middelen.

Een gehuurde woning en eenige houten barakken voor de opname van zieken en herstellenden maakten de instelling uit, die nog een voorloopig karakter had, doch volgens een, ten vorigen jare in de *Tribune Congolaise* opgenomen verslag, toen reeds voornemens was rechtspersoonlijkheid aan te vragen en zich in te richten in een eigen woning met van steen opgetrokken paviljoens ter vervanging van de houten hulpbarakken, die zoolang voor het doel waren gebruikt.

De koloniale villa te Watermael neemt gratis de zieken en herstellenden in behandeling, welke haar door de in den Congo-staat gevestigde maatschappijen worden toegezonden, die op de lijst der donatiën zijn ingeschreven. Zij neemt ook betalenden op, maar de, uit dien hoofde verkregen inkomsten maken slechts een klein deel uit van wat er jaarlijks binnenkomt. Voor het jaar 1901—1902 leverde die bron niets op, terwijl voor het jaar 1902—1903 deze geacht werd 1000 franken te zullen opbrengen op een totaal aan ontvangsten van naar raming 36.500 franken.

Met betrachting der noodige spaarzaamheid, die haar in staat stelde om het jaar 1901—1902 met een voordeelig saldo van 9885 franken te sluiten, had de instelling hare levensvatbaarheid aangetoond en kon zij tot uitbreiding overgaan.

Aan het verslag betreffende de geneeskundige behandeling over het jaar 1901 tot 1902 ontleenen wij het volgende:

Er kwamen in het geheel 38 gevallen in behandeling, waarvan er 5 op het einde van het verslagjaar in behandeling bleven, terwijl 23 zieken de inrichting volkomen hersteld verlieten, 1 wegens krankzinnigheid naar een speciaal gesticht moest worden vervoerd, 4 met chronische kwalen behept w. o. 3 teringlijders niet langer in het sanatorium konden worden verpleegd, en 4 sterfgevallen waren te betreuren.

Van de overledenen had er 1 aan verweeking van de hersenen geleden, 1 aan longtering, een derde aan eene op beri-beri gelijkende aandoening, terwijl van een vierde de dood was te wijten aan hersen-ontsteking.

Onder de gevallen van volkomen herstel moeten worden gerangschikt: lijders aan malaria in hevigen graad, een lijder aan febris typhoidea, een ernstig leverabces en twee gevallen van hevige dysenterie.

In behandeling bleven 2 lijders aan longtuberculose, 1 lijder aan kwaadsappigheid tengevolge van malaria, 1 gewonde en 1 lijder aan beri-beri.

De uitgaven der instelling bedroegen over het jaar 1901—1902 24.340,37 franken tegenover een totaal van 34.225,51 franken aan ontvangsten.

Onder de uitgaven vindt men een bedrag van 1200 franken voor de directie, van 2400 voor twee geneesheeren, van 1020 voor ziekenoppassers en van 457,88 franken voor daglooners. Hieruit valt op te maken, dat het geheel op bescheiden voet is ingericht, terwijl toch vrij gunstige resultaten werden verkregen.

Wij meenen dan ook gerustelijk op deze instelling te mogen wijzen als eene zaak, ten opzichte waarvan België aan de oude koloniale mogendheden een waardig voorbeeld heeft gegeven.

Hoenderfokkerij in Indië.[1]

II.

Het oorspronkelijk goede Javaansche kippenras is zóó diep gedaald, dat het nòch als legkip, nòch als slachtkip in eenig opzicht meer voldoet. Wat de oorzaken hiervan zijn?

„Och, wanneer ge dit wilt weten, ga dan eens naar de plaats, waar de inlanders hun kippen vrij laten rondloopen. Oud en jong is daar bijeen. De jonge haan paart zich, alsof dat iets doodgewoons is, met zijn moeder, ja met zijn grootmoeder; de jonge hen doet evenzoo met haar vader en grootvader. Men hoeft wezenlijk niet veel te weten van de geheimen der natuur om te begrijpen, dat daaruit een kippenras ontstaan moet, dat geheel anders is dan het oorspronkelijke, dat in alle opzichten heeft voldaan aan hooge eischen. Dat geslacht is nu klein en zwak en zeer vatbaar voor allerlei ziekten. De kippen leggen minder, en die eieren zijn van minder gewicht en grootte, en dikwijls onbebroedbaar.

Bovendien is er nog een reden, die meewerkt tot degeneratie, verzwakking en het te loor gaan van allerlei goede eigenschappen: de slechte, onsystematische voeding.

„En nu de vraag: hoe is het gedegenereerde ras uit zijn verval op te heffen?

In de eerste en beste plaats door kruising met geïmporteerde, goede europeesche rassen.

Waar dit niet kan door geldgebrek of andere omstandigheden, betrekke men zijn hanen, — krachtige exemplaren, — uit andere streken van Java en late die paren met sterke, liefst tweejarige, hennen, er voor zorgdragende, dat de zwakke broertjes niet meer intiem zich met de sterkere zusjes kunnen bezig houden. Uit het nageslacht van deze kippen late men alleen de sterke, goede exemplaren met elkaar voorttelen, er voor zorgende, dat na verloop van twee, drie jaar, nieuw, frisch, onverwant bloed den hoenderstal weer eens opnieuw verlevendigt met krachtige exemplaren".

„Boven alles, ik herhaal het, staat de kruising met europeesche geteelde rassen, waarvan de *Leghorns*, de *Minorca's*, de *Wyandottes*, de *Brahma's*, de *Cochins*, de *Witwangen* uitmunten. Het is waar, dat importeeren kost zeer veel geld, maar wanneer men, nadat men dit er voor heeft overgehad, na een jaar of wat zijn hoenderstal eens opmerkzaam bekijkt, profiteerende van een groot aantal heerlijke eieren op de ontbijttafel en een malsch hoentje nu en dan bij den rijsttafel, dan zal men moeten toegeven, dat de uitgegeven som zeldzaam mooie renten heeft opgebracht en de aanleiding is geweest tot de verkrijging van exemplaren hoenders, die uitmunten èn door vederpracht èn door mooie vormen, maar nog meer door hun legkracht, waardoor ze ruim hun kosten terugbetalen".

„Zooals het thans is met de inlandsche kippen, zoo was het vroeger in Holland met de boerenkippen. Eerst in de laatste jaren is daarin in patria verandering gekomen en leggen velen — en dat zijn lang niet allen boeren, — zich op de teelt van nutshoenders toe.

Deskundigen hebben den menschen de oogen geopend en met cijfers bewezen, „dat alleen in het kleine Nederland tengevolge van de pluimveehouderij 40 millioen gulden wordt omgezet, waarvan een aanzienlijk deel zuivere winst is." Bovendien worden er nog tientallen millioenen eieren uit Italië en Polen ingevoerd.

„Hier in Indië worden ontzettend veel eieren gebruikt en wij vergenoegen ons tot nog toe met wat we op dit gebied kunnen krijgen, maar dat beantwoordt volstrekt niet aan matig te stellen eischen.

„Zooals thans de toestand hier is, was nog niet zoovele jaren geleden de toestand in Holland. Toen hebben vakmannen, in het belang der bevolking, zich met de zaak bemoeid en thans is er heel wat verbeterd in dit opzicht. Welnu zoo moet het ook hier gaan; vakmannen moeten zich de pluimveehouderij aantrekken en medewerken om inlandsche kippenrassen te creëeren, die aan matig te stellen eischen voldoen. Dat is het doel van de verschijning van „*De Indische Pluimgraaf*" voor een groot deel en de redacteuren daarvan roepen de medewerking in van allen, die daaraan iets kunnen doen, in de eerste plaats van de regeering, die door financieelen en moreelen steun de zaak kan bevorderen".

ERIK.

[1] Ontleend aan *De Indische Pluimgraaf.*

INGEZONDEN.

Aan
de Redactie van 't Koloniaal Weekblad
te 's-Gravenhage.

Geachte Redactie.

Gaarne zou ik aangaande 't volgende eenige inlichtingen erlangen; 't betreft n.l. iemand, die uit Indië over moest komen om zijn militieplicht te vervullen.

Bedoelde persoon had een paar maanden vóór de loting voor de nat. militie, alvorens 't land te verlaten, eerst bij den ambtenaar van den burgerlijken stand in zijn woonplaats geïnformeerd, of hij wel zou kunnen vertrekken. Men vond daarin geen bezwaar, zoodat hij dan ook op 3 Mei 1902 van uit Rotterdam naar Indië is gegaan.

Toen de tijd voor loting daar was, werd zulks door een zijner familieleden gedaan, die een twijfelachtig nummer trok.

Begin Januari van dit jaar ontving de meer bedoelde persoon — ik zal 'm maar X noemen — eensklaps bericht *van zijn familie*, dat hij in dienst moest treden, en dus zoo spoedig mogelijk moest overkomen.

Daar hij in de binnenlanden van Java zat en hij zijn zaken nog moest regelen met zijn chef, die zich op *Semarang* bevond, ging dat vertrek natuurlijk niet zoo gemakkelijk. Daarbij kwam nog dat X, hopende niet te behoeven te gaan, overal inlichtingen inwon; maar van de meeste der door hem geraadpleegde personen, o.a. van den officier van Justitie, den Chef van de Militaire afdeeling en een advocaat te *Soerabaija* geen positieve! antwoorden ontving op zijn vraag: of hij wel verplicht was naar Nederland te gaan.

Iemand, die met den Minister van Koloniën goed bekend heette en hier te lande in 't belang van X. werkzaam was geweest, verklaarde ook, dat er niets aan te doen was en X. over moest komen.

Behalve de enorme onkosten aan zijn reis verbonden n. l.

Vereeniging OOST en WEST.
Afdeeling 's-Gravenhage.
Aan het **Bureau Laan van Meerdervoort 195,** zijn van **10—12** en van **2—4** uur, inlichtingen te bekomen omtrent de volgende personen die werk zoeken.
Men kan die inlichtingen ook per brief vragen aan den Secretaris der 3de Commissie den heer G. C. A. DE WITT, *de Perponcherstraat n°. 93.*

Een modiste die werk in Oost-Indië zoekt.

Een Dame die lessen geeft in Noorsch, Zweedsch, Duitsch en Italiaansch.

Drie jonge Dames voor Juffrouw van Gezelschap. Eene ook voor lectrice.

Een bekwame linnennaaister.

Drie jonge Dames die als Gouvernante of Bonne naar Indië willen.

Twee geg. Ind. militairen voor oppasser, geldophalen enz.

Een Dame les geven in teekenen en portretschilderen.

Een geroutineerd boekhouder 5 jaren als zoodanig in een hotel te Parijs werkzaam. Is tevens correspondent in de moderne talen. Uitmuntende referentiën.

Twee Dames voor pianolessen.

Een Heer voor administratieve betrekking of magazijnmeester.

Eene Dame te Leiden voor het maken van uitzetten.

Eene Dame voor onderricht in fröbelen (heeft diploma).

Eene Dame voor Zanglessen.

Twee gep. offi, reeds eenige jaren in Indië werkzaam geweest, voor adm. betrekking.

Een Heer voor Corrector aan eene drukkerij.

Twee Dames voor waarnemen van een huishouden en naar Indiën gaan.

Drie Dames om bejaarde dame gezelschap te houden.

Twee Dames zoeken plaatsing als Stenograaf, ook voor les geven.

Een jonge Dame zoekt een t'huis zonder salaris bij eene dame om deze in de avonduren gezelschap te houden; kan in 4 talen voorlezen en maakt muziek.

Twee Dames om met eene familie op reis te gaan; waarvan de éene Hollandsch, Duitsch, Fransch en Engelsch spreekt, hebben veel gereisd.

Eene Juffrouw voor Depôthoudster.

Twee gew. O.-I. ambt. voor adm. betrekking.

Eene Dame v/h maken van fijne handwerken.

Een Dame voor administratieve betrekking.

Drie jonge Meisjes om als kinderjuffrouw mede naar Indië te gaan.

Een geg. Conducteur der art. O.-I., met uitstekende aanbevelingen, voor admin betrekking, toezicht houden in fabriek, concierge, enz.

's-Gravenhaagsche Boek- en Handelsdrukkerij voorheen Gebr. Giunta d'Albani,

1. (N°. 227.)

2. (N°. 224.)

3. (N°. 72. Mah.)

4. (N°. 73. Mah.)

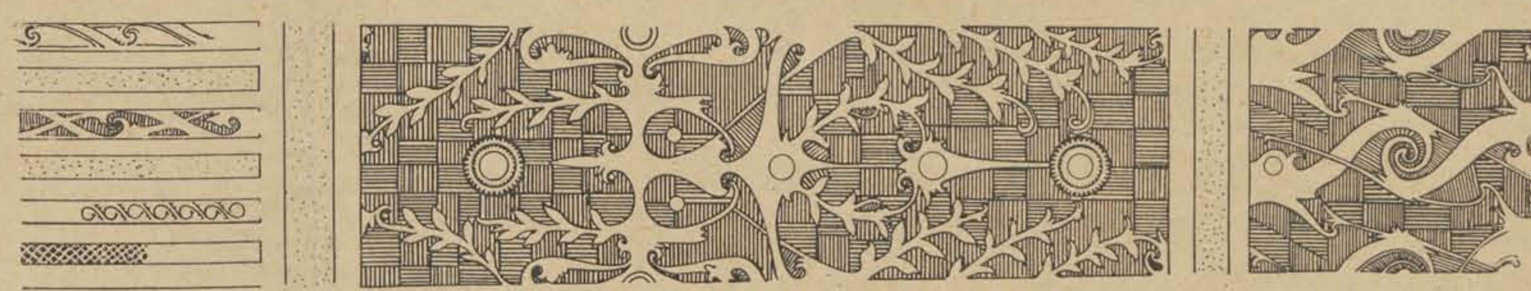
5. (N°. 229.)

6. (N°. 67. Mah.)

9. (N°. 70. Mah.)

15. (N°. 335.)

7. (N°. 226.)

10. (N°. 230.)

11. (N°. 66. Mah.)

12. (N°. 228.)

8. (N°. 65. Mah.)

17. (N°. 222.)

18. (N°. 221.)

16. (N°. 223).

14. (N°. 74. Mah.)

13 (N°. 75. Mah.)

BAMBOE-ORNAMENT DER KAJAN-DAJAKS,

naar voorwerpen, in 1897 verzameld door Dr. A. W. Nieuwenhuis en als Serie 1219 in het Rijks Ethnogr. Museum te Leiden geïnventariseerd. Fig. 1—14, 16—18 zijn versieringen, op bamboe-kokers voorkomende, Fig. 15 is er een van een bamboe-fluit. De cijfers, tusschen () geplaatst, geven de volgnummers der Serie aan. De Fig., waar niets verder bijgevoegd is, zijn van den Mendalam afkomstig, de andere van den Mahakam. Uitgezonderd Fig. 18 zijn alle op een $^{1}/_{3}$ verkleind. Fig. 6, 13, 14 en 15 geven de geheele, cylindrische versiering te zien, de andere Fig. de helft; Fig. 16 een ornamentrand.

2e Bijblad
VAN
HET KOLONIAAL WEEKBLAD
No. 26,
Donderdag 10 September 1903.

van *Oost-Java* over *Soerabaija* en *Semarang* naar *Tjilatjap*, alwaar X. aan boord ging van een nachtboot, omdat op de gewone mailbooten geen plaats meer was ('t geen wel is aan te nemen, als men weet, dat er al maanden te voren op de booten plaats voor den overtocht wordt besproken) heeft X. nu nog 't groote koopje, dat hij zijn betrekking er aan moest geven.

Nu zou ik wel eens de volgende vragen willen doen:

1e. Had men X. niet eerst moeten laten loten, alvorens hem te vergunnen 't land te verlaten?

2e. Indien vraag 1 bevestigend beantwoord moet worden, volgt daar dan niet uit, dat ieder Nederlander *niet* vóór het tijdstip, dat hij in de loting valt, het land mag verlaten?

En is dat zoo, zou dat dan niet aan heel veel jongelingen den weg versperren, om in den vreemde een betrekking te verkrijgen? Ik zeg „in den vreemde". Maar Indië is niet in den vreemde 't behoort toch tot ons land, 't wordt immers door dezelfde Vorstin en Volksvertegenwoordiging geregeerd.

3o. Wie moet de in casu gemaakte onkosten betalen? Het Rijk of de persoon in kwestie?

Daar ik van de Militiewet niet voldoende op de hoogte ben, weet ik niet, of iemand, die onder de wapens moet komen, zelf zijn reiskosten naar zijn garnizoen moet betalen.

Indien niet; dan zal toch in het onderhavige geval ook het Rijk het wel moeten doen en zeker tenminste van af de plaats van inscheping in Indië tot aan het garnizoen, hetwelk X. is aangewezen.

Hij zelf weet niet, tot wie hij zich in deze moet wenden.

4o. Iemand die hier te lande onder de wapens moet komen, weet dat vooruit en al komt hij onverwachts in dienst, dan raakt hij toch zijn betrekking niet kwijt. Mocht zulks al in buitengewone omstandigheden geschieden (men denke aan de werkstaking), dan worden er commissies gevormd om hen zooveel mogelijk te helpen. Maar wie helpt nu X?

Of moeten we hierin een bewijs zien, dat als men zich in de Koloniën gaat vestigen, men onder veel ongunstiger conditiën Nederlander blijft?

Ik voor mij geloof, dat bovenstaand geval meer beteekenis heeft, dan men wel denkt, redenen waarom ik vermeen, dat publicatie er van zeer goed is.

En nu ten slotte nog een vraag:

5o. Had het *Ned. Ind. Gouvernement* aan X. geen passage moeten verleenen voor zijn reis ten dienste van 't Rijk?

Met mijnen hartelijken dank voor de opname,

Hoogachtend,

Uw Dr.

Utrecht, September 1903. NIEMOR.

ERRATA.

In het ingezonden stuk van den heer *Habbema*, **„Een belangrijk vraagstuk voor Indië en Nederland"** (*Kol. Weekblad* dd. 3 Sept. jl. no. 25) zijn de volgende fouten ingeslopen:

1e Alinea staat: *een* oud-inspecteur, dit moet zijn: *den* oud-inspecteur.

In het midden der 3e kolom staat: *gemiddelde* klasse, dit moet zijn: *middelste* klasse, terwijl in de voorlaatste alinea staat: *van* kennis, hetgeen moet zijn: *aan* kennis.

Van vreemde Koloniën.

Vreedzame pacificatie in Fransch-West-Afrika. Bij besluit van den 1en October van het vorige jaar werden de koloniën Senegal, Fransch Guinea, de Ivoorkust en Dahomey benevens het uitgestrekt gebied, dat den Niger opwaarts en door de zandwoestijnen van den Sahara tot het Tsjadmeer en tot de grens van Algiers reikt, onder den naam van Fransch West-Afrika tot één gouvernement, onder het bestuur van den heer Roume vereenigd. In verschillende gedeelten van het gouvernement was en is nog het fransch gezag niet meer dan nominaal. Dit was o. a. het geval met het geheele gebied, dat eindigend bij den mond van den Senegal langs den rechteroever van dien stroom, onder den naam van Mauritanië bekend is en beschouwd kan worden als het grensgebied der arabische beschaving in Noord-Afrika. Nog bij de samenstelling en uitvaardiging van genoemd besluit achtte men het geraden de Mooren ongemoeid te laten, tot tijd en wijle het oogenblik zou zijn gekomen om alle arabische en moorsche stammen van het centraal en westelijk gedeelte van den Sahara in één nieuw protectoraat te vereenigen, dat van den Senegal tot de zuidelijke grens van Algiers zou reiken.

Dit had echter zijn tegen. In het trarzasche in de onmiddellijke nabijheid van Saint Louis heerschte een toestand van anarchie, zeer ten nadeele van den handel in de kustplaatsen van het gouvernement, waar telkenmale bericht werd ontvangen van het afloopen van handelskaravanen door roovers uit die streek. Wel was het bestuur van Trarza aan een, de fransche souvereiniteit erkennenden emir toevertrouwd, maar deze, Ahmed Saloen, had zoo weinig in de melk te brokken niettegenstaande de hooge fransche bescherming, dat hij in 1902 genoodzaakt was het veld te ruimen voor zijn mededinger, Sidi Oeld Mohamed Fall en te Dagana op fransch gebied een toevlucht te zoeken. Zijne tegenstanders strekten hierop hunne strooptochten tot voor de poorten van Saint Louis uit. Zulk een toestand kon niet worden geduld en de heer Roume besloot stappen te doen tot invoering van het rechtstreeksch gezag in Trarza.

De uitvoering van dat voornemen werd toevertrouwd aan den politieken agent voor Mauritanië, Coppolani. Deze bracht het *divida et impera* in toepassing en wist de *maraboets* en de, onder hun invloed staande stammen voor het plan te winnen, dat men zich voorstelde te bereiken. Den 15den December van het vorige jaar deed Ahmed Saloen reeds afstand van zijne rechten ten behoeve van het fransche gouvernement, en nadat de heer Coppolani met een escorte, bestaande uit een peleton spahis en een sectie senegaleesche tirailleurs, het land was binnengerukt, kwam ook Sidi Oeld Mohamed Fall zijne onderwerping aanbieden.

Nadat de heer Coppolani te Saint-Louis was teruggekeerd werd door den gouverneur-generaal Roume een voorloopige bestuursregeling in het leven geroepen, waarbij met de zeden en gewoonten van het te besturen volk rekening werd gehouden.

Het bestuur over het protectoraat wordt gevoerd door een gedelegeerde van den gouverneur-generaal met een, door dezen ter zijner beschikking gestelden staf van ambtenaren en officieren, door tusschenkomst van de, door hem erkende inlandsche hoofden, die op hunne beurt bijgestaan worden door *djemaâ's* of raden van notabelen, waarvan de samenstelling en de bevoegdheden door den gedelegeerde van het gouvernement worden geregeld. Deze stelt ook de *kadi's* aan en ziet toe op de rechtspraak. De bestaande inlandsche belastingen worden afgeschaft als te drukkend voor de bevolking en vervangen door een, van de karavanen te heffen recht en door den *zakat*.

De handhaving van de rust in het, door 100,000 zielen, w. o. 30,000 tot oorlogszuchtige stammen behoorende lieden, bewoonde gebied is toevertrouwd aan slechts twee posten, elk bestaande uit een peloton spahis en een sectie senegaleesche tirailleurs. De posten zijn gevestigd te Soet-al-Ma en te Khroefa. Khroefa ligt in het centrum van het bezette gebied in het landschap Iguidi, dat als hoogst gezond bekend staat.

Op het oogenblik bestaan plannen tot vestiging van een derden post te Noeaksjott in het binnenland, ter hoogte van een punt aan de kust, dat veeleer dan het bestaande Portendick in aanmerking zou komen voor in- en uitvoerhaven en vanwaar ook de fransche visschers ter kabeljauwvangst in die wateren zouden kunnen uitgaan, wijl genoemde visch daar in menigte moet voorkomen.

***

Madagaskar. Sedert geruimen tijd hebben wij 't niet meer over deze kolonie gehad, waar generaal Gallieni intusschen rustig voortgaat met naar zijn beste vermogen, voor het heil van de kolonie werkzaam te zijn. Het bericht, dat het fransche parlement er in had toegestemd om het resteerend bedrag ad. 21 millioen franken van de, voor den spoorweg naar Tananarive bestemde leening uit te geven, heeft op het eiland een goeden indruk teweeg gebracht. De spoorweg-aanleg kan nu zonder eenig oponthoud worden voortgezet.

Generaal Gallieni heeft onlangs wijziging gebracht in de bestuursorganisatie, welke wijziging uitbreiding der bevoegdheden en rechten van de inlandsche ambtenaren in de centrale provinciën van het eiland beoogt.

Teneinde den dienst der geneeskundige hulp voor inlanders op Madagaskar te vervolledigen, heeft de gouverneur-generaal een korps inlandsche vroedvrouwen in het leven geroepen, die, naar gelang de behoefte zich voordoet, zullen worden toegevoegd aan de, in grooten getale op het eiland op te richten inlandsche hospitalen.

Er is onlangs een crediet geopend voor de oprichting van acht veterinaire parken bij de, voor den in- en uitvoer van vee opengestelde havens. Die parken zullen worden toegerust met een uitgelezen personeel voor den veterinairen dienst evenals van de noodige geneesmiddelen.

***

Business. De jacht naar het doen van zaken is in staat om ten slotte alle gevoel in den mensch te dooden, en hem tot een wezen te maken, dat, gelijk de, op het jongste Zionisten-congres zoo terecht gehekelde joodsche haute finance, er geen been in ziet om een groot-moordenaar als Abdoel Hamid de hand boven het hoofd te houden, door met de, haar ten dienste staande kapitalen de invloedrijke pers te bewerken; dat gelijk de Hollander van de zeventiende eeuw zich tot bondgenoot van saleesche zeeroovers en Christen-slavenjagers verlaagt; of dat, gelijk de Engelschman van heden, eerst de Zuid-afrikaansche republieken, waartegenover zijne regeering op een oorlog aanstuurde, van wapenen voorzag en later den dollen Mollah leverde wat deze ter bestrijding van de engelsche troepen noodig had.

Niet minder dan 3 millioen patronen voor Lee-Metford-geweren moeten sedert het begin van den veldtocht tegen den Mollah aan dezen sinjeur zijn geleverd door een engelsch huis, dat daartoe zijn kantoren te Djiboeti en te Harrar heeft. Reeds vroeger werd van engelsche zijde opgemerkt dat de Somalis van het fransche protectoraat aan de somalische kust uit van wapens en munitie werden voorzien. Maar toen werd de schuld op de fransche handelaars geschoven, terwijl thans aan de engelsche autoriteiten zelven gebleken is, dat het engelsche handelshuizen zijn die niet alleen de Somalis in Afrika maar ook de Afridis en andere oorlogszuchtige stammen in het engelsch-indisch grensgebied op de hoogte van hun tijd houden op ballistisch gebied.

Een weinig vermakelijk is de houding van het voorname City-blad, de *Times*, in dit geval. Het blad, dat door zijn relatiën in unionistische kringen niet onbekend mag worden ondersteld met de rol, door het huis Kynoch, alias Joe Bros, in de zuid-afrikaansche wapenlevering gespeeld, eischt van *deze* regeering de hoofden der schuldige verraders.

***

Geen joodsch rijk in Oost-Afrika. Op het jongste Zionistencongres werd mededeeling gedaan van, door de engelsche regeering betuigde bereidwilligheid om in Engelsch Oost-Afrika een joodsche kolonie in het leven te helpen roepen.

De *Times* ontving het volgende telegram van lord Delamere, dat 28 Augustus ll. van Nairobi in Oegand verzonden:

„Men is hier sterk gekant tegen de toelating van buitenlandsche Joden. Langs den spoorweg zijn 260 mijlen geschikt voor engelsche kolonisatie. Het aanbod van het ministerie van binnenlandsche zaken stelt 200 mijlen ter beschikking van ongewenschte vreemdelingen. Is het daarvoor dat een dure spoorweg werd gebouwd en groote sommen aan het land ten koste gelegd? Een groote toevloed van lieden van de hier bedoelde klasse zou zeker leiden tot quaesties met de half- getemde, op hun rechten staande inboorlingen. Dat beteekent dat er meer troepen en ambtenaren zullen noodig zijn. Is 't den engelschen belastingbetaler en eigenaar van Oost-Afrika recht, dat mooi en waardevol land aan vreemdelingen zal worden geschonken? Hebben wij geen kolonisten van ons eigen ras? Het land wordt nu geleidelijk en zeker door gewenschte engelsche kolonisten bevolkt. De Engelschen hier doen een beroep op de publieke opinie, en in het bijzonder op hen, die het land kennen, om tegen dit eigenmachtig optreden te protesteeren, waardoor een schitterende toekomst voor het land zou te loor gaan".

***

De Maoris op Nieuw-Zeeland. Wij hebben al reeds eenige malen gewezen op de dwaling, waarin men in het algemeen verkeert ten opzichte van de levenskracht van dit volk. Herhaaldelijk hoort men gewagen van de Maoris als van een uitstervend volk. Tot voor een tiental jaren was dit werkelijk het geval, doch sedert 1891 neemt het volk weder in aantal toe, gelijk uit de volgende cijfers moge blijken: 1881—44097; 1891—41993; 1901—43143.

***

Invoerrechten in de engelsche koloniën. De protectionistische plannen van den heer Chamberlain hebben aanleiding gegeven tot een aantal studiën op economisch gebied, die dikwerf toelaten een vèrreikenden terugblik te slaan op de ontwikkeling der welvaart van het eilandenrijk.

Een der laatste openbaar gemaakte studiën is een, op last van het Lagerhuis opgemaakte statistiek van de, in 1882, 1892 en 1901 in de engelsche koloniën geheven invoerrechten en van de bevolking der koloniën in die jaren. In 1882 bedroeg het totaal der geheven invoerrechten omstreeks 195 millioen gulden op een bevolking van ruim 268 millioen zielen. In 1901 was het zielental der engelsche koloniën tot ruim 320 millioen gestegen en werd aan invoerrechten een bedrag van ruim 330 millioen gulden geïnd. In enkele engelsche koloniën, Hongkong en de Straits Settlements, worden geen invoerrechten geheven.

Een vergelijking der cijfers betreffende de geheven rechten in 1892 en in 1901 geeft ons een kijkje op den merkwaardigen vooruitgang van enkele dier koloniën, met name o.a. van West-Australië, waar de mijn-industrie oorzaak was dat de rechten, die in 1892 een totaal van omstreeks 3.200.000 gulden opleverden, voor 1901 een som opbrachten ten bedrage van meer dan 12 millioen gulden.

Tariefwijzigingen doen natuurlijk ook haar invloed gelden bij de meerdere of mindere opbrengst der invoerrechten en dat een hoogere opbrengst dier rechten niet altijd samengaat met meerderen bloei van het land, bewijst ons het voorbeeld van Engelsch-Indië, dat van 1892 tot 1901 de, uit die bron verkregen inkomsten meer dan verdubbelen, van ruim 25 millioen tot nagenoeg 59 millioen gulden stijgen zag.

***

Dwangarbeid. In Tunis wordt door de directie van het gevangeniswezen een zeker aantal gevangenen ter beschikking gesteld van het bestuur der openbare werken, om voor verschillende doeleinden, bv. den aanleg van wegen te werk te worden gesteld.

Er zijn stemmen opgegaan om ook in de drie departementen Algiers, Oran en Constantine deze regeling in te voeren.

Op Madagaskar heeft generaal Gallieni reeds, bij besluit van den 27n Mei ll., bepaald dat europeesche zoowel als inlandsche veroordeelden, die zich te Tamatave in hechtenis bevinden, aan de openbare werken of bij particulieren te werk kunnen worden gesteld.

Te dien einde zijn bedoelde veroordeelden van beide landaarden, Europeanen en inboorlingen, in twee categoriën verdeeld, naar gelang van meer of mindere bedrevenheid voor hun beroep, en is een tarief vastgesteld volgens hetwelk door den werkgever, de staat of een particulier persoon, de loonen voor de te werk gestelden moeten worden uitgetrokken. Dezen ontvangen zelven slechts 60 tot 30 centimes daags wat Europeanen betreft en 15 tot 5 centimes daags zoo zij inboorlingen zijn.

Het overblijvend gedeelte van de, overigens niet al te hoog gestelde loonen, 4 franken voor een bekwaam europeesch werkman en 1.5 frank voor een europeesch daglooner, komt ten goede van de lokale kassen.

***

Troebelen in het Zuiden van Algiers. In den laatsten tijd komen telkens berichten van opstootjes en roofpartijen in het Zuiden van Algiers. Nu werd wederom door Reuters agent te Ain Sefra geseind, dat een konvooi bij Elmoegar door een bende roovers werd aangevallen, die zich na een hevig gevecht van 102 kameelen meester maakten.

Waarschijnlijk heeft men hier te doen met dezelfde *harka* van Berbers, die den 17en Augustus l.l. den franschen post te Taghit aanviel doch met groote verliezen werd teruggeslagen en na den 18en, 19en en 20en d.a.v. wederom door de bezetting van dien post te zijn afgewezen, in de richting van Besjar verdween.

Volgens bij de „bureaux arabes", algerijnsche instellingen belast met het politieke toezicht op de inboorlingen, ingekomen berichten, was reeds den 5en Juli l.l. tot den rooftocht besloten, waaraan alle inboorlingen van het westelijk gedeelte van het uiterste Zuiden der kolonie zouden deelnemen.

Den 14en Augustus concentreerde de *harka* zich te Besjar, onder de bevelen van Moelai Moestapha, ten getale van omstreeks 4 tot 5000 man, welk aantal weldra tot 8 à 9000 man aangroeide. Deze macht stelde zich in beweging en had het 't eerst op Beni-Oenif voorzien. De leider wist zijne lieden echter te overtuigen, dat een aanval op Beni Oenif geen kans van slagen had, wijl de bezetting dier plaats onmiddellijk door middel van den spoorweg zou kunnen worden versterkt.

Den 16en Augustus l.l. richtte de *harka* zich tegen het, door welgezinde lieden van den stam der Doei-Menia verdedigde dorp Barrebi. Zij moest, nà ernstige verliezen te hebben geleden, afdeinzen, maar wist zich weder te herstellen en rukte toen tegen Taghit op, waar zich een fransch garnizoen, ter sterkte van 400 man onder het bevel van kapitein Susbielle bevond. Na tot vier malen toe vergeefsche pogingen te hebben gedaan om zich stormenderhand van Taghit meester te maken, trok de *harka* weder af in de richting vanwaar zij gekomen was, blijkbaar evenwel zonder zich te ontbinden en met het voornemen om een kansje af te wachten om een slag te kunnen slaan.

De gouverneur-generaal van Algiers, Jonnart, moet zich onlangs in een onderhoud, dat hij aan een verslaggever van het *Petit Journal* verleende, hebben uitgelaten over een noodzakelijke hervorming van de militaire organisatie in het uiterste Zuiden der kolonie.

Evenals in Atjeh de oprichting van het korps marechaussee en het richtig gebruik van dat korps niet weinig bijgedragen heeft tot het succes, dat in de laatste jaren aan onze wapens ten deel viel, heeft men in Algiers goede resultaten verkregen met de oprichting van korpsen *meharisten* of kameelruiters in den strijd tegen de Toearegs.

Deze, eertijds als hoogst gevaarlijke tegenstanders gevreesde lieden zijn geheel bedwongen en tot rust gebracht na de in dienststelling van eenige compagniën *meharisten*.

De *meharisten* zijn, op militaire wijze georganiseerde nomadenstammen. Zij kennen het garnizoensleven niet dan met herhaalde en langdurige onderbrekingen; hun diensttijd brengen zij hoofdzakelijk door op onbewoonde weidevelden voor hunne kameelen. Men heeft zich gewacht om eenige, hoe geringe ook, verandering te brengen in hunne gewoonten en levenswijze, zoodat zij in *dit* opzicht op gelijken voet tegenover de, door hen te bestrijden Toearegs kwamen te staan, op wie zij evenwel de zekerheid van hun bestaan en de betere bewapening vóór hadden.

Waarschijnlijk zal men er nu ook in de buurt van Figuig toe overgaan om daar uitbreiding en een betere organisatie te geven aan de bestaande inlandsche troepen of *maghzen*, teneinde de oproerige stammen aldaar tot rede te brengen.

Intusschen heeft de heer Jonnart, met verlof in Frankrijk vertoevende, aan zijne regeering verzocht om, met het oog op het feit, dat de aanvallers van Taghit bewapend waren met geweren van de nieuwste constructie, de fransche troepen in het Zuiden van Algiers te voorzien van lichte, draagbare vuurmonden, waarmee de opdringende Berbers op een afstand zouden kunnen worden gehouden. Na, den 1en dezer te Bourges gehouden proeven, welke ook door den heer Jonnart werden bijgewoond, heeft de minister van oorlog gemeend onmiddellijk stukken geschut ter beschikking van den gouverneur-generaal van Algiers te kunnen stellen, welke aan de gestelde eischen voldoen.

***

Spoorwegen in Engelsch-Indië. De eerste spoorweg, ter lengte van 32 kilometers, werd in 1853 aangelegd. In 1902 besloeg het engelsch-indisch spoorwegnet een afstand van 41549 kilometers of 11767 meer dan in 1893. Het aantal reizigers, dat in den loop van het vorige jaar op de engelsch-indische spoorweglijnen werd vervoerd, bedroeg 200,555,000 tegen 135,520,000 in 1893, terwijl het goederenvervoer van 28847 tonnen (à 1015 kilogrammen) in 1893 tot 46059 in 1902 steeg.

***

Spaansche koloniën en het avontuur van den keizer van de Sahara. Men neemt gemeenlijk aan dat Spanje in het geheel geen koloniën meer heeft. Zonder nu van de Kanarische eilanden en Ceuta te spreken, die gerekend worden tot het rijk in Europa te behooren, zij gewezen op de bezittingen van het rijk der hidalgo's op de kust van Guinea. Ten zuidoosten van Fernando Po en de daaronder ressorteerende andere eilanden, waar de spaansche heerschappij nog voortduurt, maar Engelschen en Amerikanen er op uit zijn om den heelen handel aan zich te trekken, strekt zich langs de kust een gebied uit, met een oppervlakte van omstreeks 25000 vierkante kilometers, waar Spanje, rekening houdend met de lessen van het verleden op koloniaal gebied kan experimenteeren. Het heeft ook de hoop nog niet opgegeven om zich een nieuw koloniaal rijk te scheppen en daartoe gelijk men weet, het oog gericht op den noordwestelijken hoek van Afrika, waar 't zich in Ceuta en Melilla heeft genesteld — een concurrent voor de fransche republiek, die de marokkaansche taart nu voor zich alleen opeischt. Met 't oog op de spaansche toekomstplannen is 't begrijpelijk, dat de regeering van den jeugdigen Alfonso weinig opheeft met 't gedoe van den heer Lebaudy, daar men in den tegenwoordigen tijd niet weten kan wat daar al zoo achter steekt. Volgens lieden, die het schijnen te weten, moet de kust, waar de avontuurlijke millionair landde, niet zoo onherbergzaam zijn als men haar heeft afgeschilderd en zij zich van zee uit laat aanzien. De spaansche regeering heeft nu bij den noordelijken buurman aangeklopt om te verzoeken aan dat spulletje bij kaap Juby een einde te maken.

Voornaamste inhoud van Nederlandsche Tijdschriften voor Oost- en West-Indië.

Tijdschr. voor het Binnenlandsch Bestuur. Dl 25. afl. 2.

Eerste jaarverslag van de Vereeniging Soekapoera Hulp- Spaar- en Landbouwcredietbank. — Eerste jaarverslag van de Djombangsche Hulp- Spaar- en Landbouwcredietbank. — Verificatie-verslag van de Temanggoengsche Hulp-, Spaar en Landbouwcredietbank. — J. E. Jasper: Het vliegerspel der Javanen. — Uit het verslag der waters- en voedingsnood-commissie in de residentie Semarang (vervolg). — Berichten en mededeelingen van de Ned.-Indische Vereeniging Oost en West. — Varia.

Het Recht in Ned.-Indië. Dl. 81, afl. 1—2.

Mr. F. H. Gerritzen: De legitieme portie der Chineezen (verhandeling).

Onze Eeuw. September 1903.

Mr. N. P. van der Berg: Een onderkruiper van 's Compagnie's negotie.

Vragen des Tijds. September 1903.

Dr. J. H. F. Kohlbrugge: Ervaringen van een Indische geneesheer.

Lichtstralen. 9e jaarg. afl. 3/4.

J. Metz Gzn.: Iets over het volk en de zending van Nieuw-Guinea (met platen).

De Indische Mercuur. 8 Sept. 1903 No.

v. G.: Proefstation op Ceylon (Eenige aanteekeningen in 't bijzonder de cacao betreffende). — G. P. G. Harloff: Eene beschouwing over de particuliere koffiecultuur op Java. Opgedragen aan alle belanghebbenden. I. — W. J. Immink: Schaduw in koffietuinen. — N. W. S.: Vloeibare brandstof voor thee-droogmachines. — J. B. R.: Nederland-Bombay-Java. — Chineesche thee-exporten via Nikolajewsk en Dalny. — Der kakao, seine Kultur und Bereitung. — Verslagen van Maatschappijen enz.

Verzending O.-I. Mail.

VOOR DEN HAAG.

Amsterdam, Nederl.,	11 Sept.	25 Sept.	11.30 's av.
Rotterdam, Lloyd,	18 "	2 Oct.	11.30 's av.
Genua, Nederland,	22 "	6 "	9.15 's av.

(Suppletoire verzending den dag volgende op den aangegeven maildag te 5.5 's morgens.)

Marseille, Lloyd,	15 Sept.	29 Sept.	7.45 vm.
Marseille, Fr. dienst,	19 "	3 Oct.	7.45 vm.
Brindisi, Eng. dienst,	11 Sept.	25 Sept.	1.—mid.
Napels, Duits. dienst,	14 "	28 "	9.45 's av.

Via Marseille: Suppletoire verzending van brieven, briefkaarten en aangeteekende stukken den dag volgende op den aangegeven maildag te 7.45 vm.

Via Napels: Suppletoire verzending den dag, volgende op den aangegeven maildag te 12 uur, doch de aansluiting op het vertrek der booten is daarvan niet verzekerd.

MAIL SURINAME.

St. Nazaire. Fr.,	8 Sept.	8 Oct.	7.45 vm.
Amsterdam, Nederl.,	14 Sept.	30 Sept.	11.20 's av.
Southampton, Eng.,	15 Sept.	29 Sept.	11,30 's av.

MAIL CURAÇAO.

Via Genua den 2n van elke maand, alleen op verzoek. Elken Dinsdag en Vrijdag 7.20 's av. via Southampton en Queenstown en New-York.

MAIL CONGO.

Antwerpen den 15n en laatsten van elke maand 7,20 's av.
Lissabon den 8n en den 18n van elke maand 8.19 m.

MAIL CANARISCHE EILANDEN.
(Teneriffe.)

Southampton. Elken Vrijdag 7.20 's av.
Liverpool. Elken Maandag 7.20 's av.

ADVERTENTIËN.